Масса а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областен комитета а Грозненски горкома а, Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

КIиранди 6 апрель № 28 (2194) 1958 шу

Мах 20 кеп.

Дерригача советски адамаша дега тIара къоабалъю СССР-а Лакхехьарча Совета сессе решенеш.

ДукхагIа теркам бе культурно-просветительни учрежденей

Октябрьски революци котъяьннача хана денз советски халкъо яьхача коталонаша вIаштIехьадалийтар XX съезде вай мехка коммунистически общество хьалъяра йоккха программа тIаэца. Уж исторически соцамаш хIанз толаме кхоачашду вай мехка къахьегамхоша. Цу балха юкъе хадданза лакхлуш латт берригача идеологически балха лоархIам.

Идеологически балха декхараш фуд аьлча, промышленностен, юрта боахама планаш кхоачашъярна, мохк культурно тоабарна гIо дар да. Цудухьа идеологически болх ма-могга дикагIа наьха сакхетам лакхбоаккхаргболаш, нах советски патриотизмацеи пролетарски интернационализмацеи хьалкхебергболаш оттабе беза.

Цу балха лоархIаме дакъа хьалаца дезаш я культурно-просветительни учрежденеш. Ужаш декхарийла я культуран балха масса формашца партен уйла къахьегамхошта юкъе къахьа; ужаш декхарийла я нохч-гIалгIай къаман юкъерча зенерча гIулакхашта — дукха истий кхувларна, кхалнахага ца дешийтарна, царга общественни вахарца дакъа ца лацийтарна, пхьа лехарна — духьала тIагIертта къовсам лоаттабе.

Культуран учрежденеш декхарийла я вай республика юхаметтоаттаярца ювзаенна йола холонаш а, цу балха юкъе хIанз долаш дола толамаш нохчаштеи гIалгIаштеи дIадувца.

ССКП ЦК РСФСР-а бюроси РСФСР-а Министрий Советои баьча сацамах хIанз дIахьош дола культуран учрежденей балхага Ерригроссийски хьажар боккъонца йола культуран учрежденийн балха экзам я. Цу хьажара керттера декхар культурно - просветительни учрежденеех партийни организацеша наха юкъе беча массово - политически культурно-просветительни балха боккъонца йола кIийлен базаш хилийтар да. Цудухьа берригача культуран болхлой, партийни советскии организацей сиийлен декхар да хIара культуран цIенах, клубах, библиотеках, красни уголоках, культурани салоIамеи парках, кинотеатрах, киноустановках боккъонца йола культуран моттигаш хилийтар.

Ала дезаш да, уж декхара культуран учрежденеша дика кхета а даьлга, хIаьта толаме кхоачаш а делга. Цхьабакъда дукха я (къаьстта юрташка) шоай болх тесса битаь, ладара лелабу учрежденеш. Масала, Назрановски, Шалински, Ачхой-Мартановски иштта кхьйолча а районашка бицбелча санна хетт культурно - просветительни болх. Клубех, библиотекаех, киноустановкаех кIезига пайда эц цигача. Мишта кхетаде деза, Назрановски совхоза Аьлти-юртарча отделене дика а эшаш мел йола оборудовани йолаш а йола клуб болх ца беш хилар? Е дахача шера а е укх шера а цу клубе цIаккха кино хьийкхадац, хIаьта кхыйола культурни мероприяти я вIашагIъеллаяц.

Дуккхача культуран учрежденаша шоай болх коммунизм хьалъяра практически декхарех хьакъаьста бу. ХIаьта дуккхача моттигашка культуран учрежденешта керте латта нах шоай гIулакх дика ховш а дезаш а ца хиларах а ийшаб из болх. Цудухьа культуран учрежденей кадраш лохаш теркамегIа хьежа веза цар гIулакхашка, цар кхетамга.

Укх деношка ССКП Нохч-ГIалгIай обкома бюрос бийцар Шалински районера идеологически болх. Цу районе лоаццача хана хувцавеннав 60 совгIа культуран учрежденей болхло. Цlена кхеталуш да иштта текучесть йолча моттигашка культурно - просветительни болх боаггIача бесса дика лела йиш йоацилга.

Республикан цхьайолча районашка моттигерча партийнии советскии организацеша культуран учрежденей балха кIезига теркам барах дуккха клубаши библиотекаши вIалла цхьалхле йоацаш, во кийчъяь, бIаьстан-ахкан заман болх бе кийчъянза я. Дуккхача клубашка, культуран цIеношка художественни самодеятельностен кружокаш болх беш яц, библиотекаша ладара леладу къахьегамхошта юкъе книжкаш доаржадар, доаггIача бесса кхоачашдац шоай декхараш киноустановкаша а.

Доккхий декхараш латт укх сахьате республикан культуран учрежденешта хьалхашка Ерригсоюзни хьажарца а нохч-гIалгIай халкъа автономи юхаметтаоттаярца а дувзаденна. Хьажар дIахьош вIашагIдолла деза хIара юрта, хIара фермана, хIара бригадана, хIара къахьегамхочунна культурни гIулакх дар. Цудухьа вIашагIйохка еза хIара клубе художественни самодеятельностен кружокаши районни культуран цIеношка хоровой коллективаши, шерра доаржаде деза книжкаш коашка дIа-юха кхахьар, хIаьта кино хьувкхаш мел йолча моттигашка хьалъе еза кинокамераши моторни отделенеши.

Хьалъе еза керда клубаш, культуран цIенош, библиотекаш, киноустановкаш, цу гIулакха пачхаьалкхен ахчал совгIа, колхозий, совхозий, потребительскии промысловии кооперацей ахча а ухийташ.

Нохч - ГIалгIайчен искусствон болхлоша, йоазонхоша, поэташа, художникаша дикка дакъалаца деза наха культурни гIулакхдарца, ма-могга нохч-гIалгIай къаман искусство дегIа а кхувлаш, хIаьта художественни самодеятельностен коллективашта гIо а деш.

ХIара партийни, советскии болхло, культуран болхлой декхарийла ба городийи юртийи культурно-просветительни учрежденей балха дукхагIа теркам бе. Культуран учрежденеш боккъонца йола къахьегамхой культурани салоIамеи моттигаш а хинна дIаотта еза!

Кхоачашъяьй дулх дIадалареи дохкареи квартальни план

Дерригача адамий декхар — хIара сага сих дулх даккхарна США-на тIехьакхер кхоачашдеш яхье эттача Нохч-ГIалгIай АССР-а юрта боахаман къахьегамхоша укх шера, хьалхарча кварталах дулх дIадалареи дохкареи план 5 процент тIех а йолаш, ханал хьалха, 20 марта кхоачашъяьй. Пачхаьалкхенна дIаденнад соахкарча укх ханарчул 6 процент гаргга дукхагIа дулх.

Къаьстта дика кхоачашъяьй хьалхарча квартала план республикан совхозаша. Цар квартальни декхар 135 процент кхоачашдаьд. Дулх дIадаларнеи дохкарнеи хьалха латташ я квартальни план 193 процент кхоачашъяь Ачхой-Мартановски район, 152 процент кхоачашъяь Грозненски район, 142 процент кхоачашъяь Назрановски район, 141 процент кхоачашъяь Гудермесски район, 133 процент кхоачашъяь Шалински район, 120 процент кхоачашъяь Первомайски район.

Дунен шоллагIа тIом лаьттача шерашка антигитлеровски коалицен юкъе хиннача пачхаьалкхений а гитлеровски агрессес зулам даьча мехкий а парламенташка кхайка палатий председателашта тIадаларах бола

СССР-а Лакхехьарча Совета Соцам

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совето оттаду:

Дунен шоллагIа тIом лаьттача шерашка антигитлеровски коалицен доакъашхой хиннача пачхаьалкхений а гитлеровски агрессес зулам даьча мехкий а парламенташка СССР-а Лакхехьарча Совета цIерах кхайкилга тIадуллалда Союза Советеи Къамий Советеи председателашта, Германен Федеративни Республика атомнии ракетнии герзах кийчъярна духьал шоай низаш вIашагIтоха уж тIахьехаш.

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Председатель К. ВОРОШИЛОВ.

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1958 ш. 31 марта.

Атомнии водороднии герза тохкамаш делга Советски Союза цхьанне соцадара хьакъехьарча дешах бола

СССР Лакхехьарча Совета соцам

Атомнии водороднии герза тохкамаш делга соцадара хьакъехьара дош машараи халкъий сатемаи хIара шера, хIара бетта дукхагIа лоархIам хулаш доагIа.

Лаьттан тIа мел дахача адамех дукхагIа болча наха дIадех хIанз тохкамаш делга соцадар. Дукха шераш хьалхагIа денз уж тохкамаш делга халкъаш мамогга соцаде гIерттташехьа а, уж делга соцаш дац. Цу гIулакхо хьадайт Iоажал яхьаш дола керд-кердагIа долча тайтара ядерни герз, феца а лаьттан тIа а радиоактивни элементаш алсамйоах, наьха дегIамаш айпдоах, кхувш латта тIехье лерттIа хьалкхерна кхерам тIатесс.

Советски Союзо массаза а шийна могар даьд атомнии водороднии герз долаш йолча пачхаьалкхенашца ядерни тохкамаш кхы дIаьх ца деш соцадарна бартбе гIерташ. Цу гIулакха СССРа Лакхехьарча советои Советски правительствоси укх тIеххьарча шерашка дуккха а тиннай тохкамаш делга соцадар хьакъехьа моццагIе а барта даха йиш йолаш йола предложенеш.

ВIашагIкхийттача Штатий Конгрессагеи Великобританен Парламентагеи 1957 шера 10-гIча мае ше даьча кхайкарал тIа США-н Конгресси Великобританен Парламенти тIахьийхар СССР-а Лакхехьарча Совето атомнии водороднии бомбаш тохкамаш деш лелхийтилга кхы ца гоадеш соцадара хьакъехьа СССР-аи, США-неи, Великобританенеи юкъе бартбарна гIо де, аьнна.

ДIадахача шера декабрь бетта хиннача ший тIеххьарча сессе, дерригача советски халкъа лоIми машарцара безами чу а лоацаш, предложени елар СССР-а Лакхехьарча Совето атомнии водороднии герзашта деш дола дерригa тохкамаш 1958 шера 1-гIча январе денз соцадергдола обязательство СССР-еи, Великобританеси, США-си шоашта тIаэцаргйолаш.

ХIаьта а США-си Великобританеси хьаллацанзар Советски Союза уж ерригa предложенеш. Из бахьан долаш цкъа дунен цхьан даькъа тIеи тIаккха вокх даькъа тIеи хьалхагIа а санна тохкамаш деш лелхийташ латт атомнии водороднии бомбаш. Цо хьахьокх адам хIалакдара кхы а кхерамегIа долча герза тайпаш хьадар сихлуш а чIоагIлуш а латтилга.

Атомнии водороднии герза тохкамаш дар масса а моттигашка соцадергдолча гIулакха бокъонца юхь дIайолаергйолча уйланца а хIалаквеш бола атомни тIема кхерам адамашта тIера цIенбаь дIабаккхаргахьа цунца хьалхара гIа баккхар духьа а Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совето **соцам бу:**

1. Атомнии водороднии герза массадолча тайпашта тохкамаш делга Советски Союзе соцаде.

СССР-а Лакхехьарча Совето догдоах атомнии водороднии герз долаш йолча вокх пачхаьалкхений парламенташа уж тайпа герзаш тохкамаш деш лелхийтилга шоай оагIонгахьара иштта цу пачхаьалкхенаша а соцадарна де мел дезар дерг хиларга.

2. Укх Соцама 1-гIа пункт кхоачашъярна динза даргмел доацар делга а **атомнии водороднии герза тохкамаш делга массайолча моттигашкеи даиманнеи соцаделга Iалашдар духьа** атомнии водороднии герз долаш йолча вокх пачхаьалкхений правительствошта ужжамо гIулакхаш чакхдахарна тIахьегам белга а СССР-а Министрий Совета тIадалла.

Нагахьа санна атомнии водороднии герз долаш йолча вокх пачхаьалкхенаша цу герза дIахо а тохкамаш деш моттиг хуле, ховш да, СССР-а Правительство, лакхехьа белгалдаь гIулакхаш кхета а деш Советски Союза кхерам ца хулийтилга теркал а деш, атомнии водороднии герза тохкамаш дара гIулакха ший лоIамагIа хург хилар.

СССР-а Лакхехьара Совет дог тийша я ядерни герза тохкамаш делга соцадара хьакъехьа Советски Союзо караийца гIулакх вокх пачхаьалкхений парламенташа доаггIача тайпара хьаллоацарг хиларах.

СССР-а Лакхехьара Совет кIоргга дог тийша я, нагахьа санна Советски Союза соцаманна юхадухьал жоп луш, ядерни герз долаш йолча вокх пачхаьалкхенаша а цу герза тохкамаш делга иштта шоай аргIан соцадойя, машар чIоагIбареи дерригa адамаш тIема кхераманна кIалхара дахареи наькъа тIа гIолла дIахьалха лоархIаме практически гIабаккха йиш хург хиларах. Шеко яц, из гIа баккхар дерригача дунен мехкашта юкъера хьалтоадарна боккха лоархIам болаш хург хиларах, машара гIулакх, тIехьа тIайоагIача адамий тIехьений ираз бахьан долаш адамий боага кер паргIата баккхарна цо гIодерг хиларах.

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет

Москва, Кремла 1958 шера 31 март.

СССР-а Лакхехьарча Совета дунен дерригача мехкий парламенташка ядерни герза тоахкамаш делга дIадаккхарах долча деша хьакъехьа ду

КХАЙКАРАЛ

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет кхайк дунен дерригача мехкий парламенташка дувцаш а тIехьатеттташ а гоа ца деш ядерни герза тоахкамаш делга дIадаккхарах долча деша хьакхехьа. Атомнии водороднии герз кхувсаш тоахкамаш дIаходахьаро дерригача мехкий халкъашка кIоаргга уйла а ейт, цар сатем а боабу, берригача наьха вахара хьашташ хьеду, моллагIча континенте уж бахе а.

1957 шера 10 мая СССР-а Лакхехьара Совет кхайкар ядерни герз долча пачхаьалкхений парламенташка — Американ ВIашагIкхийттача Штатий Конгрессагеи Великобританен Парламентагеи, ядерни герза тоахкамаш делга дIадоаккхаш дола цхьа барт бола гIулакхаш дIадахьар тIаэца аьнна предложени еш.

1958 шера 1 январе денз СССР-ои, США-си, Великобританеси атомни а водофодни а герза тоахкамаш делга дIадаккхара декхар шоашта тIаэца дезаш йола предложени юкъе а йоалаеш, 1957 шера 21 декабре СССР-а Лакхехьарча Совето соцам тIаийцар.

США-си Великобританеси лаьца позици бахьан долаш ядерни тоахкамаш делга дIадаккхара дош къоастаде йиш хиннаяц хIанзолца. Атомнии водороднии бомбаш лелхийташ тоахкамаш делга дIахохьош да. Цул совгIа, дуккхача наха кхы а дукхагIа валар дахьаш дола керда герз хьадара хьакъехьа этта яхь кхы а шерагIа яржаш я. Атомнии водороднии герз кхувсаш деча тоахкамаша маьршача хана а боккха кхерам тIатосс хIанз бахача наьхеи тIехьа тIайоагIача тIехьенийи унахцIенона. Дуккхача общественни деятелаша а дукхача мехкий Iилман эзараш болча цIи хезача викалаша а кхы а чIоагIагIа дIадех Iалаьмате чехка атомнии водороднии герза тоахкамаш делга дIадаккхар. ЧIоагIа лоархIаш болча Iилмахоша теркам тIабохийт, из дош кхоастаделга тIехьатетта йиш йоацаш хиларна, хIана аьлча ядерни герз кхувсаш хьаIовча радиоактивни хIаман тIоа лаьтта тIабужаш хиларо нийсде йиш йоаца зулам де тарлургда.

ХIанз атомнии водороднии герз кхаь пачхаьалкхенга мара доацача хана, тIехьагIа хургдолчул хIанзехьа а ядерни тоахкамаш делга дIадаккхар дош сихагIа къоастадар пайда болашагIа дар.

Ядерни герза тоахкамаш делга масса моттиге дIадаккхара практически юхь дIайолае уйла хиларца хьалхле а лелаеш, цутIехьа долла хIама хIалак деш болча атомни тIемах адамаш бокъонца мукъадаха хьалхар гIа а лобзаш, СССР-а Лакхехьарча Совето тIаийцаб Советски Союзе ше атомнии водороднии герза тоахкамаш делга дIадоаккхаш хиларах бола цхьан оагIорахьара соцам.

Халкъашта хьалхашка машар лорабара а из чIоагIбара а дола сийлахь-доккха гIулакх бахьан долаш парламентий боккха бехктокхам хилар кхета а деш, Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет кхайкай Американ ВIашагIкхийттача Штатий Конгрессагеи Великобританен Парламентагеи, уж ядерни герз деш йолча пачхаьалкхений парламенташ хиларах тарра, цхьаккха хана а хургдоацаш атомнии водороднии герза тоахкамаш делга дIадаккхарах дола дош массайолча пачхаьалкхенаша, юххера а, халкъашта дагадоахкарашка хьежжа бокъонца къоастадергдолаш чIоагIа шоашта могар де тIахьехаш.

Лакхерча Совето тIахьех кхыча мехкий парламенташ дунен берригача мехкий миллионаш, миллионаш болча наха дагалаттача хьашташта езаш йола из инициатива хьаллаца.

СССР-а Лакхехьара Совет чIоаггIа тешаш я, тIехьа ца тетташ атомнии водороднии герза тоахкамаш делга из герз долаш йолча ерригача пачхаьалкхенаша дIадоаккхаре, из дунен мехкий — доккхача а зIамгача а,— хьашташта дезаш хиларах, уж атомни герз долаш дале а деце а. ХIама хIалак деш долча ядерни тоахкамий Iодкъама пачхаьалкхенашта юкъера доазонаши политически эргалонаши цхьаккха хIама яц. Цудухьа хIара пачхаьалкхено уж тоахкамаш делга дIадаккхара гIулакха шийна хетар гойта деза. Кхетаде дезаш ма дий, цу деша кертера бехктокхам из герз долча а царна тоахкамаш деча а пачхаьалкхенашта тIабужаш хилар. Цхьабакъда, из дац цу лоархIамерча гIулакха юкъе шоай дакъа лаца йиш яц кхыча мехкий яхилга. ХIара пачхаьалкхено — йоккха пачхаьалкхе яле а е зIамга мохк бале а, ООН-н член яле а е цун член еце а, халкъаша дIадехаш дола атомнии водороднии бомбашца ду кхераме тоахкамаш Iалаьмате чехка дIадоахилга хьаллоацаш дIаоттарца ядерни герза тоахкамаш делга дIадаккха барт барна доккха новкъостал де йиш я.

Нагахьа санна ядерни герз дола кхи пачхаьалкхенаш Советски Союза хьокхама тIехьа а йоале, шоай аргIанна цу герза тоахкамаш делга дIа а доаккхе, тIаккха массанахьа атомнии водороднии герза тоахкамаш делга цIаккха а хургдоацаш дIадаьккха, из дош къоастадергда. Атомни герз хьадар сихделга дIадоаккхача а дерригa халкъаш кхерамах лораделга чIоагIдеча а новкъа дIахьалха довла боаккхаш бола лоархIаме гIа а хургба цунца. Цу тайпара боаккха гIа дунен халкъашта юкъера гIулакхаш тоадарна боаккха лоархIам болаш хургхиларах а цунца цо дунен халкъашта юкъе къоастаданза диса дукха дешаш къоастадарна новкъостал дерг хиларах а шеко яц.

Кхетаде дезаш ма дий, нагахьа санна кхыйола пачхаьалкхенаш Советски Союза цу гуманни соцама тIехьа а ца йоале, хьалха санна атомнии водороднии герз лелхийташ тоахкамаш делга дIаходахьар толашагIа а лоархIе, тIаккха советски правительство мукъа хургья Советски Союзо тоахкамаш дарах долча деша, лакхехьа дийцача гIулакхашка хьежжа, цунца СССР кхерамах лораяалара хьашташ а лоархIаш. Цхьабакъда СССР-а Лакхехьара Совет теш, ядерни герза тоахкамаш делга дIадаккха Советски Союзо йолаяь инициатива боаггIача наькъаца Американ ВIашагIкхийттача Штаташеи Великобританеси хьаллоацарг хиларах.

СССР-а Лакхехьарча Совето тIахьех дунен дерригача мехкий парламенташ массанахьа а ядерни герза тоахкамаш делга бокъонца дIадаккха доладаь гIулакхаш, халкъашта хьашт долаш, дерригача адамашта хьашт долаш хиларга хьежжа, шоашта мамогга хьаллаца.

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет

Москва, Кремль, 1958 ш. 31 марта.

Советски Союзе гIолла

ДоттагIлен никъ буллача

Казахски ССР. Боккха ши мохк — СССР-и Китайи, вIашагIбувзаргбола, ДоттагIлен никъ буллаш йола коллектив тIехьашка ца йоалаш къахьегаш я.

Наькъа полотно еш болча механизаторашца дукха ба Мамай Николая лерах болхараш. Юкъе яьржача яхьо новкъостал ду царна производстван хьокхамаш планал совгIа даха. Январь бетта планах йоагIачул дуккха а дукхагIа грунт йиллар цар наькъа кIал. Графикал хьалха доалаш дир балхаш февраль бетта а.

Iобилла баьннача наькъ тIа лелаш тепловозаш я. Цар дIакхухь никъ билла баьннача керттерча базера — 145-й километр яхача (никъ дIакхоачалуча) участке материалаш, вIашагIъехка йола наькъа звенош.

Наькъах тарра дегIабаьхкаб нах. Белоруссера, Ленинградера, Молдавера баьхка мехкарийи кагий нахи говза болхлой, бригадираш хинна хьаэттаб.

Балхаш доаржаде кийчлуш я коллектив.

Укх шера никъ границага кхаччалца билла баккхарал совгIа хьалде дезаш итташ производственни а, нах чубаха а цIенош да.

Тентек яхача лоаман хина тIий туллаш йолча мостоотряда коллективо кIийлен юххера бIоагIа бе болабаьб.

Ден а бус а вIашагIъехкаш латт наькъа звенош. Деррига балхаш механизмашца ду укхаза. Наькъа рельсаши шпалаши духхьал цу гIулакха яь йолча кранно-подъемникоха а кхухьаш, яхка еззача Iоехк. Костылаш еттача гонараштa меттел пневматически яраш я.

Сурта тIа: вIашагIболлаш латтаникъ.

А. Чегаева сурт. ТАСС Фотохроника.

Ростовски область. Юрта боахама механизации электрофикациин яра Ерригроссийски Iилма-тохкама института болхлоша хьаяьй керда ялх ряд йола хьажкIаш чуэца комбайн. Кхашка миштa лел хьожача хана машино дика хьокхамаш гойтад. Сахьата болх бича цо чуэц 2,22 гектар хьажкIаш. ХIанз лабораторе дикагIа тоаеш я комбайна узлаши механизмаши.

Укх сурта тIа (аьрдехьара аьттехьа): Iилман болхло Ю. Цимбалов, юрта боахама механизаци электрофикации яра Московски института аспирант И. Вулпе, юрта боахама механизации электрофикации яра Ерригроссийски Iилма-тохкама института доакъар кийчдара механизацен лабораторе заведующи Б. Бочкарев хьажкIаш хьайоахача механизма балха тохкам беш боахк.

А. Штейникова сурт. Фотохроника ТАСС.

Колхозе механизацес ду гIулакх

Сталинабад, 3 апрель. (ТАСС). Къилбаседехьарча Таджикистанерча боамби лелабеча боккхача боахамо — Ленина цIерагIча колхозо ШоллагIча Пролетарски МТС-гара хьаийцай 75 трактор, кхо бIаь совгIа тайп-тайпара машинаш, прицепныйи навеснойи орудеш, шовзткъа автомобиль. Механизаци лелаяра гIулакха волча юртбоахаман артела председатела заместителалла балха вийхар колхозникаша Ленинабадски областной юртбоахаман управленен инженер-механик вола В. М. Старов.

Дукха ха яц дIаяхар, цхьабакъда колхозе хIанзле а доккхий хувцамаш хиннад. Боахаме хьачувенав 120-ннел совгIа механизатор, механизацен гIулакх оттадаьд. БIаьстан юхьера балхаш доладеннача денношкехьа а диспетчерски бувзам оттабаьб. Цахаддаш болх беш я тракторни парк, аргIера ялаташ дIадийна даьннад, доакъара культураш дIае керда лаьттaш цIендаьд, боамби дIаберна масса хIама кийча да.

Горьковски Автомобильни заводо шоллагIа ах шу долалуча ханага соцадергда «Победа» яха машинаш арахецалга, цунца «Волга» яха легковой машинаш а йолалургья. ХIанзехьа а цу маркаш йола машинаш дукхагIа арахецалуш ба автомобилаш ераш.

Сурта тIа: «Волга» яхача легковой автомобилий конвейер.

Сурт. В. Егорова Фотохроника ТАСС.

Новкъоста Н. С. Хрущева тIеххьара дош

Новкъостий депутаташ!

Колхозни строй дIахо дегIаярахи машинно-тракторни станцеш эргаяхарахи йола вай партен Центральни Комитетен СССР-а Министрий Советен предложенеш боккъонца могаьй халкъо санна халкъо бахкийтачар — СССР-а Лакхехьарча Совета депутаташа а. (ТIоараш тох).

Къамаьлаш даьча депутаташа белгалдора партеси правительствоси чакхдаккха лаьрхIача гIулакхаша юрта боахам дIахо тоабергхилар, цунах коммунистически общество хьалъяра боккха гIа хургхилар.

Из дош дувцаш, берригача депутаташа цхьа барт болаш, могадора е лаьрхIа мероприятеш къоабалъелга. Шеко йоацаш да, СССР-а Лакхехьарча Совето уж предложенеш хьал а лоацаргхилар, хIаьта дерригача советски халкъа лоIам кхайкабеш дола Закон тIа а эцаргхилар. (ЧIоаггIа тIоараш тох).

Депутаташа теркам бе безаш дола дуккха къамаьлаш а дир, конкретни предложенеш а йоалайир. Гучох, уж предложенеш теркалъе еза Законаца санна, партен Центральни Комитетен СССР-а Министрий Советен цу деша хьакъехьа бе лаьрхIача соцамаца а.

Депутатий предложенеш а, дерригача халкъо из дош дувцача хана къахьегамхоша яь лоархIаме предложенеш а теркалъе еза республикански, краевой, областной, районни организацеша из йоккха паччахьалкхен мероприяти чакхйоккхаш беча практически балхаца.

Новкъостий депутаташ! Мукъа ба сона цIаьхха а шун теркам цхьадолча лоархIамерча дешашта тIабахийта.

Эггара хьалха, техника йохкара порядках, малагIа колхоз техника эца а цунах пайда эца а йиш йолаш я, хIаьта малагIа яц. Укхаза экономически оагIув лоархIаме хиннаIец, из кертера дале а. Дуккха дикагIа йола колхозаш я техниках цхьаншин шера мах дIабала йиш йолаш. Цо хьаьхох уж колхозаш экономически дика тоаенна хилар, цар болх говза вIашагIбелла хилар, цу тайпарча колхозашка кадраш хьалхкийна йолга, опытни хьалхле лелаераш болга. ДикагIа йолча колхозий шеко йоацаш вIаштIехьадаргда эцарал совгIа, техниках овсаре пайда эца а, хIаьта юртбоахама продукташ кийчъяр айдарах партес оттадаь декхар кхы а толамегIа кхоачащде а.

Цхьабакъда, юккъереи тIехьайисай йола колхозаш я вай. Са безам бар хьалхагIа юккъерча колхозех, вай цIи йоаккхача бесса середнякех къамаьл де. Фу де деза цу тайпарча колхозащца? Йохка еза царга укх сахьате техника е езац? Шоай экономически торонах царна могаргдац из чехкка хьаэца. Цхьабакъда машинех нийсса пайда эца-м торонаш я царга. Цудухьа бакъахьа да цу морча колхозашка техника шин-кхаь шера (цхьабакъда пхе шерал тIехдоацаш) ха а йиила, тIадилла ехкача. Производствон средстваш — лаьтта, машинаш, болхлой низ цхьан бе—колхозникий бе хилча, юкъера колхозаш а сихха тоалургья. Цар ялата хьувкъам лакхабоахаргба, юртбоахама продукташ кийчъяр айдергда, тIехь-тIехьагIа дукхагIа дохкаргда цар паччахьалкхенга ялат, дулх, шура, коартол, овощеш, хIаьта цунца дерригача советски халкъа хьал-торо кхы дIахо тоаярца дакъа а лоацаргда.

Хаттар отт, фу де деза экономически низ боацача колхозащца? Дерригача халкъо ер дош дувцача хана, цхьабараша могадора цу морча колхозашта техника арендах е шоай доалахьа хургйолаш мах боацаш, дIаялар. Аз доклада тIа аьннача бесса, нийса лархIа йиш йолаш дац экономически низ боацача колхозашта мах боацаш техника дIаялар. ГIулакх алхха мах боацаш техника дIаялара паччахьалкхенна хургдолча материальни зенах латтац, гIулакх латт мах боацаш техника дIаялар паччахьалкхеннеи колхозашкеи юкъерча социалистически гIулакхий принципашца тарлуш ца хиларах. Цу гIулакхах алхха иждевенчески уйлаш чIоагIъяри хIаьта производство дегIаккхуварна бола колхозникий материальни безам бохабари мара хIама хургдац.

ТIаккха миштта кIалхара даргда вай цу гIулакхах, фу де деза вай экономически низ боацача колхозащца? КIалхарадовлар ма-могга сихагIа уж колхозаш айъярца да. Партийнии советскии организацеша Iомаде деза, хIанай цхьацайола колхозаш хIанзалца тIехьайисъ. Сона хетачох, из ледара доалдарца, организаторски болх эсала леларца да. Цу тайпарча колхозий кIезига теркам бу партен райкомаша, райисполкомаша, областен организацеша, цар хIанзалца а къоастадаьдац уж колхозаш председателийи бригадирийи кадраща Iалашъяра декхар. Нагахьа санна низ боацача колхозашка техника ехкача е царна мах боацаш из дIаелча а царна пайдана хургдацар из. Экономически низ боацача колхозашта эггара хьалха организационни гIо де деза. Керттерадар — кадраш Iалашъяр да. Е из бале а кхыбале а боахам тIехьабиса хилар дукхагIа йолча хана хьалхлен боарам лоха хилар ма дий.

МоллагIча колхозе председателал меттел бригадирал а болх бе производствон талантливи говзанчаш бахийта торо йолаш, дуккха гIорбаьнна дика нах хьалкхийнаб вайцига хIанз. Нагахьа санна тIехьайиса колхозаш вай дикача опытни хьалхле лелаечарца чIоагIйойя, цхьа-ши шу далалехьа царна могаргда шоай производство айе, экономика, юкъара боахам лакхабаккхар Iалащде. Лакхехьарча Совета депутаташта юкъе кIезига бац шоашта зедаларца цунах тийша бола колхозий председателаши кхыбола колхозникаши.

Колхозаш кадраща чIоагIъяр — из ба еррига колхозаш дикагIчарна нийсса хьалъайяр духьа ваха везаш вола нийсеи унахцIенеи бола никъ.

ТIехьайисаи юкъереи йола колхозаш сихагIа айярна лоархIамерча гIулакхех да дикагIа йолча колхозий говзалах эца ховш пайда эцар а. Укх сахьате дуккханахьа а нийслу цхьан районе дуккха дика колхозаш йолаш а, хIаьта царна лоаллаха тIехьайиса колхозаш йолаш а. Хьалаш цаIаш да, бакъда гIулакхаш тайптайпара да. ХIаьта из дуккхача шерашка денз хьадоагIаш а да.

Ала йиш яц, партен райкомашеи райисполкомашеи дикагIа йола опыт дIайовзийтац аьнна. Районий дуккхача хьалхле лелаераша къамаьлаш ду Iилманнеи юрта боахама дикагIа болча наьхаи толамех пайда эцара хьакъехьа тIахьехам беш. Цхьабакъда цхьан тIахьехамаша-м хувцаргдац гIулакхаш. Эшаш ба тIагIертта бола организаторски болх, хIара колхоза конкретни гIо. ГIулакха хьашташа дIадех дикагIа болча боахамий опыт дIайовзийтар кхыча колхозий балха юкъе из яхьар а кердача тайпара вIашагIдоллилга.

Нах хоадам боллаш долча гIулакхий хьокхамашца Iомабала беза юрта боахама еррига отраслеш — ялат кхедар, хьайбаш леладар, доакъар кийчдар — боккъонца лелае ховргдолаш. Цу гIулакха юкъе лоархIаме да моллагIа опыт йоацаш къьсттача колхоза, района хоадам боллаш йола опыт дикагIа долча боахамаша пайда эцаш йолча мероприятей системах Iомаяр. Нагахьа ювцар область яле, ховш хила деза, малагIча района опыт лоархIаме я кхыча районашта, хIаьта производствон хьаьдача боарамга кхачар духьа малагIа мероприятеш чакхъяха еза а нагахь санна ювцар район яле, берригача колхозникашта ха деза малагIча колхоза опыт я районо Iомаер, мел хана гIерт район дикагIа йолча колхозаца нийсъяла, хIаьта цу гIулакха де дезар фуд.

Цу гIулакха эшаш да, эггара хьалха, вай кадраша шоаш дикагIа йола опыт бокъонца Iомаяр а, хIаьта дикагIа йолча колхозаша чакхйоахача мероприятей система кхетае а цунах пайда эцарна а моллагIча колхоза новкъостал де карагIдаргдолаш хилар.

Вай мехка эзараш дикагIа йола колхозаш я. Нагахьа санна партийнии советскии организацеша цар говзалаш кхетаме Iомайойя, масса колхозашка из хьинаре юкъе хьойя тIаккха из Iалаьмате боккха лоархIам болаш хургда юртбоахама производство лакхагIча лагIа тIа яккхарна.

Дуккхача депутаташа шоай къамаьлашца хьоахадир бIаьсти ялат дIадера а кхыдолча юртбоахама сихарча балхий а дешаш. ХIаьта из нийса а да. Укх сахьате мехка къулбехьа доаржалуш латт кхашкара балхаш. Кастта долалургда уж кхыча районашка а. Партес лерхIар къьгга да, халкъо из кхета а ду, хIаьта къахьегама турпалал хьахьокхаш ше кхо ца деш болх бе гIерташ а да из.

ДIахо юрта боахам айбара декхар кхоачащдеш, керттера теркам бе беза ялати хьайбай продукташи кийчъяр совгIдаккхарна. Керттерадар — гарггарча шерашка сага сих дулхи, шуреи, даьттеи даккхарна Американ ВIашагIкхийттача Штаташта тIехьакхер духьа юртбоахам дегIабара темпаш дIахо лакхаяхар да. Вайна из карагIдаргда, нагахьа санна вай фуражаи, доакъареи дош дизза къоастадойя.

Цу гIулакха юкъе боккха лоархIам болаш да хьажкIай, коартола, свеклан, баьций, кхыйолча доакъара культурай хьувкъам лакхабаккхар. Доакъара балансе керттера моттиг дIалаца езаш я хьажкIа, коартол, шекар доаккхеи доакъареи свекла.

Бакъде дезаш да, вайцига хьажкIех дукха къамаьлаш а деш, из культура дикагIа хьувкъаргйола опыт, искусство Iомаярна кIезига низ тIабохитилга.

Дика хьийкъача хьажкIий ялато, хьажкIай доакъар тоъала хиларо йиш хулийтаргья дIахо шура яккхар дегIадоаладарал совгIа, доахани хьакхарчи хьажкIащца кхоаба а кхоабаш, дулх кийчдар лоархIаме совгIдаккхар а.

Нагахьа санна хьажкIашта де доаггIача бесса гIулакх дойя, цу балха берригa низаш тIадохийте, ерригача торонех пайда эце, йиш хургья берригача мехка юккъера лаьрхIача гектара тIара 300—400 центнер хьажкIа яккха.

Ала безам ба са укх тайпарча дешах а. Собранешкеи печата тIеи дувцаш дар, колхозашта гIулакх деш машинно-тракторни станцеш хиннача хана лелаьчул лоархIаме кIезигагIа техника эцаргья хIанз колхозаша, яхаш.

Цу гIулакхага чIоагIа теркаме хьежа веза. Шеко яц, колхозаша машинех овсарегIа пайда эцаргболгеи, хIаьта цудухьа дуккхача моттигашка техника кIезигагIа эшаргхиларахи. Из дика гIулакх а да-кх.

Цхьабакъда хила мегаш да, тIехьа тIадоагIачунна дукха уйла йоаца колхозий хьалхле лелаераш корабар а, хIаьта ужаш ма-могга ахча «кходар» духьа машинаш кIезигагIа эца гIертаргхилар а. Иштта йола уйлаш нийса хургъяц.

Нагахьа санна колхоз ахча кходар духьа шийна боккъонца эшачул кIезигагIа машинаш эце, цу гIулакхо юртбоахама балхаш тIехьа а доахаргда, хIаьта, юххера а, ялатий хьувкъами продукташ кийчъяри лох а дергда. Цу морча колхозаша машинаш эцаш кходаьчул лоархIаме дукхаза а дукхагIа зе дергда шоашта ялат во хиларца.

Цудухьа районни организацеш декхарийла я, мел а малагIа а машинаш эца езаргья хIара колхоза ханнахьа дерригa юртбоахама балхаш чакхдаха а, хIаьта колхозни производствaнна ма-могга дукхагIа механизаци ярна а гIо де.

Шоай къамаьлашца депутаташа дийцар юрта боахама хьалхале лелаяр, дIахо тоадареи, къьстта районни звено чIоагIъяреи дешаш. ДукхагIа болча новкъосташа белгалдора шоай къамаьлашца райисполкомашка юрта боахама квалифицированни специалисташ юкъе а болаш, инспекторски группаш вIашагIйохкар бакъахьа хургхилар. Гучох, хIанзарчоа из нийса хила а мег. Колхозашта хьалхле лелаяра бола районни организацей лоархIам кхы чIоагIагIа лакхабаргба. Районашка инспекторски группаш вIашагIйохкаро гIо дергда колхозни вахара дешаш кIоаргагIа Iомаде а толамегIа кхоачащде а.

Укх сессе депутаташа дийцар юкъара боахам дегIабара хьакъехьа, цар могайир колхозникий шоаш хьаштдолаш йола екъаш йоаца фондаш чIоагIъяра гIулакхаш теркал дар духьа колхозашка пайдаш нийса дIанийсбарах йола доклада тIа хинна положенеш.

Колхоза председатель волча депутато Чеховскес екъаш йоаца фондаш дегIаярга хьежжа колхозникий хьал-торо лакхаялар хьахьокхаш дола хьокхамаш доаладир. Екъаш йоацача фондех колхозо производственнии культуран - боахамеи гIишлонаш хьалъю, машинаш ийю. Колхозе 250 киловатт низ бола ший электростанци я, боахаме болх беш 110 электромотор ба. Хьалъяьй шиъ клуб, библиотека, пекарни, шиъ столови — боккхийчарнеи, цаI — бераштеи. Колхозе ха яхача наха лаьрхIа дола цIа а да. Колхозникаша лаьрхIад, юрт тоаеш, эргаяккха аьнна, хIаьта хIанзехьа а 200 совгIа дика кирпишкий цIенош хьал а даьд.

Из чIоагIа дика хьокхам ба дика тоабенна юкъара боахам болча колхозашта.

Новкъостий депутаташ! Колхозни строй дIахо дегIаяреи машиннотракторни станцеш эргаяхареи дешаш вай вахара дуккха гIулакхаш чулоацаш да. Цудухьа укх сессе геттара дукха предложенеш а яьй. Депутаташа оттадора колхозаш материально - технически Iалашъяра, юрта боахамаи колхозаштеи юхалург ахча далара, цхьайола предприятеш машинашта эша оатхалаш кийчъярга яхара, юртбоахама машинаш арахецаш йола цхьайолча заводий болх хувцара дешаш иштта кхыдараш а. СССР-а Госпланои йоагI-йоагIача министерствошеи уж дешаш дика Iома а даь, цу гIулакха правительствога эшаш йола предложенеш дIаяла а еза.

Новкъостий депутаташ! Вай Советски Даьхе бIубенна йода сийлахь-воккхача Ленина хьахьийкхача наькъа тIа гIолла, коммунизма наькъа тIа гIолла. Чехка дегIайоагIаш латт социалистически индустри — халкъа боахама лард. ЧIоагIа айбенна лакхлуш латт социалистически юрта боахам. ГIордаьнна толамаш даьхад советски Iилманои техникои. ХIанз дерригача дуненна бIаргагу, мел доккха творчески низаш хьадийлад халкъа юкъе Коммунистически партес. Ший еза Коммунистически парти керте а латлаш, советски халкъо вай Даьхенах дерригача а прогрессивни адамаш доккхал деш коталонаш йола хьалха латта социалистически паччахьалкхе яьй. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Вай паччахьалкхе — дукха къамаш дола паччахьалкхе я. Коммунистически партес, сийлахь-воккхача Ленина васкетащца хьалхле а лелаеш, кхотадаьд цхьа дезал санна СССР-а халкъаш, вежарий болаш. Вай халкъий доттагIал — коммунизм хьалъяр духьа лоаттабеча къовсама низий кертерча хьастех цаI ба. Шеквала везац, эггара низкъалгIа йолча холонех чакхдаьнна из доттагIал кхы а чIоагIагIа хургхиларах. Коммунистически общество хьалъяра сийлахь-доккхача декхаро вIашагIтехача вай халкъаша дIахо а берригa шоай низ тIабохийтаргба шоай Даьхен низ кхы а чIоагIбар духьа. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Советски Союз сийлахь-йоккхача Китайски Халкъан Республикаца, социалистически мехкий дерригача халкъащца цхьана машар духьа лоаттабеча къовсама а, керда тIом хилара кхерама кIалхара адамаш дахара а хьалхайода. Машар безаш йола вай мехка арахьара политика чIоагIа дукха еза масса мехкашкарча къахьегамхошта.

Лакхехьарча Совета сессес хьахьийкхар партени халкъеи низ бола барт-цхьоагIо. Лакхехьарча Совето тIаэцаргдолча «Колхозни строй дIахо дегIаярахи машинно-тракторни станцеш эргаяхарахи» долча законах коммунизм хьалъяра сийлахь-йоккха планаш кхоачашхилара лоархIаме гIа хургба (ЧIоаггIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Германен Федеративни Республикан Бундестагага

СССР-а Лакхехьарча Совето даь Кхайкарал

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совето Германен Федеративни Республикан бундестагага дIааланза дарггдоацаш лоархI Федеративни Республикас мохк атомни герзаца кийчбарна даьча балхащцарча ший гIулакхий хьакъехьа.

1958 шера 25 марта Федеративни Республикан бундестаге правительственни коалицен партей депутаташ раьза а болаш тIаийцар, Федеральни Правительствонна малхбузенгерманcки тIема низаш атомнии ракетнии герзаца кийчде бокъо луш йола резолюци. Дукха ха йоаццаш цул хьалхагIа США-н Правительствоца барт бир ФРГ Правительствос ядерни зарядаш лелаю американски ракетий партеш эца, аьнна.

Цу тайппара, Федеральни Правительствоси из хьаллоацаш йолча коалиционни партей фракцеси бундестаге соцам бьб мохк атомни тIом кийчбара наькъа тIа баккха аьнна, хIаьта Федеративни Республика уж гIулакхаш бокъонца кхоачащдара кийчча а латт хIанз. ХIанз цхьанне а шеко йиса йиш йолаш дац ФРГ Правительствос из дош харцде гIерташ хьалхагIа яь заявленеш Малхбузехьарча Германера бахархой а дерригача дунен общественность а тувлае гIерташ яь хиларахи хинна даьннача гIулакха хьалхашка уж оттабарна, мадарра аьлча, аьттув бола ха хьакхачарга из хьийжа хинна хиларахи.

Советски Союз теркал ца де йиш йолаш яц дукхагIа долча европейски мехкашкарча халкъий лорадала дезаш къьстта бахьанаш долаш йолча паччахьалкхено, НАТО-н континентальни европейски мехкашта юкъе эггара хьалхагIа ший тIема низаш атомни герзаца кийчде тIаэцаш хилар. ФРГ Правительствос юхь йолаю, тIа-тIа дукхагIа паччахьалкхенаш юкъе а увзаш, атомни герзаш хьаделга сихдара, Европе машар чIоагIбалар, ракетно-атомни тIема кхерам кIезигбалар дег чура дезаш мел бараш тIема къовсабала бехаш хилар санна мара лархIа йиш йолаш дац из гIулакх.

СССР-а Лакхехьарча Совето дIахайкаданза даргдоацаш лоархI, ФРГ эскар атомни ракетнии герзаца кийчдарах йола решенеш кхоачашъяро, Малхбузехьарча Германен лаьттан тIа кхыча паччахьалкхений атомнии ракетнии базаш яхкара вIашагIболлаш латтача барто а санна, гитлеровски Германес шоллагIа дунен тIом кийчбара юхь йолаяьча ханарча хьала чIоаггIа тара дола хьал Европе оттадарга кхоачаеш хилар. Цхьабакъда диццалийта доагIаш дац, Германен историн чухь хиланза долча тайпара чIоагIа пу тIемо из хIалакьяь хилар. ФРГ юха а тIема авантюрий наькъа тIа яла гIертар, къьстта хIанзарча хана къамо ше-шийна тохар санна хургдар цунна.

Боахами культуреи дегIайоалаяра, ший вахара хьал-торо дIахо йоацча хана а тоадара ший творчески низаш тIадерзадаь долча Советски халкъа машарца даха лов Германен Федеративни Республикан а дерригача мехкий а халкъащца. Цхьабакъда советски къамо, доаггIача тайпара, теркал ца деш дита йиш йолаш дац Советски Союза Малхбузехьенгахьарча доазонашта юххе, цхьа тIехье яь кхувча юкъа тха Даьхенна шозза тIом тIабаьржача. Европан даькъа тIа, тIема кхерама кхуврч юха а хьабеш латташ хилар, хIаьта цу хьакъехьа де доаггIаш дар динза а даргдац.

Малхбузехьара Германи атомнии ракетнии гераьаца кийчъяргахьа бараша Советски Союзеи коммунизмани оагIонгахьара тIабоагIаш кхерам ба, яхаш, Германен Федеративни Республикера бахархой унзарбаха гIертар дика довзаш да. Германерча наха дага ца да йиш яц Гитлера агрессивни тIема еш хинна кийчо а «коммунизман кхерамцарча» къовсама байракха кIал яь хилар. Советски Союзерча наха теша лов, Малхбузехьарча Германен бахархоша, къьстта дIабахача тIема Iазап лайна йолча тIехьено, гаьнна йоацаш дIаяхача хана нацистски тийшача балхех йизза хиннача цу тайпарча бIехача уйлашца цIаьхка а шоаш Iехабайтарг ца хиларах.

СССР-а Лакхехьарча Совета теркал ца де йиш йолаш яц, бундесвер атомни ракетнии герзаца кийчъяра хьакъехьа яь решени мехкашта юкъера кхохкам кIаьдбар духьа, тIема герз кIезигдара а хIалаквеш бола атомни тIом хилара кхерам кIезигбара а духьа лаккхача боарамера паччахьалкхений совещани кийчъелга сихденнача ханна яь хилар. Германен Федеративни Республика атомни герзий кийчон кхурхолга чу оза сихбеннаб,, цу тIема гIулакхащца керттерчар совещани гуччахьа тIехьаяккха а из дикаца чакхъялара новкъарле е а гIерташ. Цу тайпара,, Малхбузехьара Германи юха а мехкашта юкъера кхохкам кIаьдбара а хIанз къоастае езача кхаьча мехкашта юкъера проблемаш машарца нийсъяра а духьала дукхагIа хьаргIа барашца цхьан мугIаре я.

Бундесвер атомни ракетни герзаца кийчъяра хьакъехьа решенеш ешшехьа а тIахьожам а беш массане е герз дIадаккхара шоаш тIехьа хиларах тешабе гIерт. Бакъда, из тешам теша йиш йолаш бац, хIана аьлча из товргбоацаш духьала ба мохк атомнии ракетнии герзаца кийчбарна Германен Федеративни Республике бокъонца кхоачащдеш латтача гIулакхашта. Нагахьа санна ФРГ правительствос тахан бундесвер атомнии ракетнии герзаца кийчъеш йола решенеш тIаийййойя, нагахьа санна цо США-ра американски ракеташ хьачуувзе, тIаккха уж дерригa а гIулакхаш белггал кхоана царна отказ дар духьа деш дац. Хетаргахьа, уж гIулакхаш деш хилча мег лакхарча боарамера совещани хилалехьа хьалхагIа Центральни Европе атом йоаца зона къоастае аьнна Польски Халкъан Республикас яь, машар безаш мелдолча халкъаша хьаллаьцача предложене хьакъехьа барт барна керда духьаленаш оттаяр духьа а цу тайпарча зонана юкъе Малхбузехьара Германи йоагIаргйоацаш хьалххагIе а никъ бехкар духьа а.

СССР-а Лакхехьарча Совето бундестагага дIахойт атом йоацача зонан статуса сийдергдола лоархIамера обязательство шийна тIаэца а цунна чуйоагIаш йолча паччахьалкхений, белггала аьлча: ФРГ, ГДР, Польшан, Чехословакен территори атомнии, водороднии, ракетнии герз кхувсаргдолчарех дIаьйннарг лархIа а ше кийча йолга Советски правительствос дIааьнна хилар. Нагахьа санна атомни герзаца кийчъялара никъ ФРГ-а дIахо а дIахьош хуле, тIаккха, нагахьа санна тIом хьайна болх хуле, са доалла хIама тIадоаца яьсса моттиг мара шийна тIехьа хIама ца дуташ ракетно-атомни тIема дуIа цун территоре тIа гIолла чакхэккхаргдолча хьала тIа кхоачаянза ютаргьяц цу гIулакхо Малхбузехьара Германи.

Советски халкъа гарга а кхеталуш а я Малхбузехьарча Германен территоре тIа еш латта атомни тIема кийчо бахьан долаш, немецки къаман кхела йоакхо еш болча миллионаш а миллионаш а болча немций сахьувзадеш йола уйлаш. ТIеххьарча кIирашка Малхбузехьарча Германе баьржа болам, ше малагIа ба цун цIеро а хьахьокхаш бола, — «атомни Iожала духьалара болам» немецки халкъо ший кхоаненах чIоаггIа сахьувзадеш хилар хьахьокхилга лоархI советски наха. Немецки халкъа нийсача уйланои вахара опытои уйла йоацаш, зуламе гIулакхаш дечара Германен Федеративни Республика соцаергхиларах тешаш болча немций тешам хьаллоац СССР-а Лакхехьарча Совето.

Малхбузехьара Германи атомни герзаца кийчъяро айхха дIакъовларгба хIанз эттача хьалашка цаI мара бисанза бола немецки халкъ цхьа къам а даь юхаоттадара никъ — Германски Демократически Республикеи Германен Федеративни Республикеи гаргаяхкаргеи бартаяхаргеи гIолла.

Германски халкъ цхьанакхетара духьалара моастагIий НАТО-н, мадарра аьлча цу тIема группировке кертера моттиг лоацаш йолча цхьан паччахьалкхен тIема планашта йолча гIойленна немецки халкъа вахара хьашташ теркалдергдоацаш ба.

Цунна тешал ду оттадара моллагIа а немецки правительство раьза хила гIерта езаш долча Германецарча договора хьакъехьа дош Правительствашта Керттелаттарий совещане дувцарах йола предложени ФГР правительствос тIа ца эцаро а.

Бундестага ховш да, Германен халкъ вIашагIа а теха цун цхьа паччахьалкхе ярга долхаш дола наькъаш цхьана лехача моттиге шинна а германски паччахьалкхенна гIо де ше кийча йолга Советски Союзо дукхаза а дIаяьха хилар. ТIаккха корта а болаш малагIа торонаш юс Советски Союзага дIахо йодача хана а из тайпа гIо дарна, нагахьа санна бундесвер ядерни герзаца кийчъяра хьакъехьа яь решенеш чакхъяьха а хуле, нагахьа санна Малхбузехьарча Германен территори НАТО-н вокх паччахьалкхений атомни ракетни установкаш оттаярна дIаенна а хуле?

ДIабахача тIема лераш Малхбузехьарча Германе хIанз а йов гаьна йолча хана, мехка законаш доахача Лакхехьарча органа пенашта юкъе байна, е аьта шоай гаргала нах хIара немций дезала дагабоагIача хана юха а цIогIарч детт: «Герза кийчле, герза кийчле, герза кийчле!» яхаш. Советски наха теша тигац немецки халкъа цу мохк хIалакбергболча новкъа дала безам ба аьлча.

Дерригача халкъаша, массава раьза а волаш, адам атомни тIема кхерамах даккха яхачоа духьал а баьнна, Малхбузехьара Германи атомни герзаца кийчъяро хьахьокх машареи дунен тIарча мехкаша цхьана къахьегареи хьашташца моастагIал дола низаш мелла гаьна даха безам болаш да. Цхьабакъда Советски Союз яргьяц атомни тIема кхерам юхатохара тIехьа хадданза а тIагIертта а лоаттабеча къовсама наькъа тIара. Бундестагага деш дола ер Кхайкарал тIаийццача заседане Лакхехьарча Совето соцам бир атомнии водороднии герза массадолча тайпашта Советски Союзо тохкамаш делга ший оагIонгахьар соцаде, аьнна.

СССР-а Лакхехьарча Совето ший дéкхар лоархI Малхбузехьара Германи атомни герзаца кийчъярна деча гIулакхех лаьца шийна хетар бундестагага дIахайтар, хIана аьлча Германега ший лоалахошта тIема кхерам тIа ца лоаттабайтарна е дерригача дунен тIа машар оттабарна германски машарера договор оттадь даллалца йолча хана къьстта бехктохаме йолча йоккхийча йиъ паччахьалкхенаш цаI Советски Союз йоландаь. Лакхехьара Совет шийга де мел доагIар де безам болаш я, Германен Федеративни Республакан законаш доахача Лакхехьарча органа депутаташта Малхбузехьара Германи атомни герзаца кийчъяро дахаргдолча кхерамех дола бакъдар дIахайтарна а биззача бехктохамца цунна тIеххьа йоагIа тIехье къоастае царга йиш хилийтарна а.

Е Кхайкарал ше дIадайташ **СССР-а Лакхехьарча Совето** хьалхле ийю машар чIоагIбар духьа советскии немецкии халкъий низаш вIашагIтохарца. Нагахьа санна советскии немецкии халкъаша юкъе цатоам болла машара моастагIашта мегадаларе, тIаккха кхы метта доагIаргдоацаш ираз доврдар вай мехкашкарча халкъий дайна а ца Iеш, дунен тIарча кхыча халкъий а.

СССР-а Лакхехьара Совет тешаш я ФРГ зуламерча наькъа тIа йоаккхийтаргйоаца низаш Германен Федеративни Республике укх бехктохамерча хана котхург хиларах. Дерригача дунен юкъарча машара хьашташа, Европерча халкъашта тIема кхерам ца хилара хьашташа, немецки халкъа шийна болча машареи сатемеи хьашташа а тIехьа чIоаггIа дIадех Германен Федеративни Республикас кхерамегIа йолча авантюрашта ше юкъеяхьа гIертилга юхатохар а машара политика леладяра наькъа тIа, дерригача халкъащцарча доттагIлени цхьана къахьегареи наькъа тIа из оттар а.

Советски Социалистически Республикай Лакхехьара Совет.

Москва, Кремль.

-958 шера 31 март.

СССР-а Лакхехьарча Совето ядерни герза тохкамаш делга дIададаккхара дешах США-н Конгрессага ду Кхайкарал

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет Американ ВIашагIкхийттача Штатий Конгрессага кхайк хIанз укх сахьата дерригача адамий кIоаргга сатем боабеш долча, атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIадаккхара деша хьакъехьа. СССР-а Лакхехьара Совет чIоагIа тешаш я, эггара хьалха Советски Социалистически Республикай Союзаи, Американ ВIашагIкхийттача Штаташтеи, Великобританенеи юкъе цу хьакъехьа вIаши барт барца из дош къоасталург хиларах. Духхьал цу гIулакхо къьстта бехктокхаме оз уж паччахьалкхенаш дерригача мехкий халкъашта хьалхашка.

1957 шера 10 мая ВIашагIкхийттача Штатий Конгрессагеи Великобританен Парламентагеи ше даьча Кхайкарала тIа СССР-а Лакхехьарча Совето теркам тIабахийтар, ядерни герз тохкилга дIахохьош хиларах бувзабенна хьахулча кхерамо дунен общественни уйлан кIоаргга сатем боабеш хиларна, уж тохкамаш дIадахарна эша цхьа барт бола гIулакхаш дIадоладе деза а аьннадар.

1958 шера 1 январе денз СССР-ои, США-си, Великобританеси атомни а водородни а герза тохкамаш делга дIадаккхара декхар шоашта тIаэца дезаш йола предложени юкъе а йоалаеш, 1957 шера 21 декабре соцам тIаийцаб СССР-а Лакхехьарча Совето.

Нагахьа санна Американ ВIашагIкхийттача Штаташеи Великобританеси из предложени тIаийца ялаpe, ядерни герзаца ду тохкамаш делга дIадаьккха хургдар. США-си Великобританеси лаьца позици бахьан долаш, цу дешах бола барт вIаштIехьа боаккхабеннабац. Цхьабакъда цкъаза лаьттан цхьан даькъа тIа, тIаккха вокх даькъа тIа тохкамаш деш атомнии водороднии бомбаш лелхийтилга дIахохьош да, дуккхача наха дукхагIа валар дахьаш дола герз хьадара хьакъехьа этта яхь кхы а шерагIа яржаш хиларах тешал а деш, из иштта хилар новкъа дале а. Ядерни герз керда массаз эккхийт лаьттан тIа радиоктивни тIоа тIабуж, хIанз бахача наьхеи тIехьа тIайоагIача тIехьенийи унахцIенона кхерам а беш.

Тамаш е езаш дий, ядерни тохкамаш делга дIадаккхара дош хIанз дерригача дунен халкъий чIоаггIа теркам тIабаха латташ хиларах. Дуккхача общественни деятелаша а дуккхача мехкий Iилман эзараш болча викалаша а, царца цхьана Американ ВIашагIкхийттача Штатий дерригача дунен тIа цIи хезача Iилмахоша а йоах атомнии водороднии герза тохкамаш делга геттара чехка дIадаккханза даргдац. Цар теркам тIабохийт из дош къоаста делга тIехьатетта йиш йоацаш хиларна, хIана аьлча уж тохкамаш дIаходахьаро юха нийсде йиш йоаца зулам дергдоландаь.

Паччахьалкхенашта юкъе ядерни герза тохкамаш делга дIадаккхарах бола барт оттабе дизза вIаштIехьа да хIанзарча хьалашка. Иштта барт оттабеш дакъа лоацача цхьанна паччахьалкхенна зе а дергдацар цо, цхьанна паччахьалкхенна цхьан оагIорахьара толам а лургбацар цо вокх паччахьалкхенашта хьалхашка. Цунца цхьана цу дешах иштта баьча барто герз дIадаккхара хьакъехьа дIахо а, кхы а шерра долча гIулакхашта никъ а булларгбар. Иштта уйлаш ювц герз дIадаккхара кхыча проблемех тийша а доацаш, ядерни тохкамаш делга дIадаккхара дош къоастадарна пайдане къамаьлаш деча США-н боккхийча политически деятелашеи парламентарешеи.

Кхы цхьаькха а да, атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIадаккхара барт хIанз аттагIа булургба, хIанз укх сахьата из герз долаши тохкамаш деши духхьал кхо паччахьалкхе мара ца хиларах. Нагахьа санна цхьа ха яьннача гIолла кхыча паччахьалкхенаша иштта ядерни герз хьадой, тIаккха кхетадеш ма дий, тохкамаш делга дIадаккха барт бе халагIа хург хилар.

Ядерни герза тохкамаш делга масса моттиге дIадаккхара практически юхь дIайолае уйла хиларца хьалхле а лелаеш, цу тIехьа долла хIама хIалакдеш болча атомни тIема кхерамах адамаш мукъадаха хьалхара гIа а ловзаш, СССР-а Лакхехьарча Совето тIаийцаб Советски Союзе ше атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIадоаккхаш хиларах бола цхьан оагIорахьара соцам.

СССР-а Лакхехьарча Совето тIахьех Американ ВIашагIкхийттача Штатий Конгресс дерригача адамий хьаштий духьа дунен массадолча мехкашка миллионаш, миллионаш болча наха дагадоалларашта мадеззара жоп луш йола из инициатива хьаллаца. Иштта цхьан ханна Лакхехьарча Совето цу дешах дола Кхайкаралаш дохьийт Великобританен Парламентага а кхыча мехкий Парламенташка а.

СССР-а Лакхехьара Совет кIоаргга тешаш я, нагахьа санна Советски Союза соцама жоп луш Американ ВIашагIкхийттача Штаташеи Великобританеси, ядерни герз дола паччахьалкхенаш шоаш хиларах тарра, шоай аргIанна цу герза тохкамаш делга дIадоаккхе, тIаккха цунца атомнии водороднии герза тохкамаш делга цхьаккха хана хургдоацаш массанахьа а дIадаккхара дола дош къоастадерг хиларах. Атомни герз хьадар сихделга дIадоаккхача а дерригa халкъаш кхерамах лорадар чIоагIдеча а новкъа дIахьалха довла боаккхаш бола лоархIаме гIа хургба цох. Шеко яц, цу тайпара баьккха гIа дунен халкъашта юкъера гIулакхаш тоадарна боккха лоархIам болаш хургхиларах а цунца цо дунен халкъашта юкъе къоастаданза диса дукха дешаш къоастадарна новкъостал дерг хиларах а.

Кхетаде дезаш ма дий, нагахьа санна кхыйола паччахьалкхенаш Советски Союза цу гуманни соцама тIехьа а ца йоале, хьалха санна атомнии водороднии герз лелхийташ тохкамаш делга дIаходахьар толашагIа а лоархIе, тIаккха Советски правительство мукъа хургья Советски Союзо тохкамаш дарах долча деша, лакхехьа дийцача гIулакхашка хьежжа, цунца СССР кхерамах лораялара хьашташ а лоархIаш. Цхьабакъда СССР-а Лакхехьара Совет теш, ядерни герза тохкамаш делга дIадаккхара гIулакха тIехь Советски Союзо йолаяь инициатива боаггIача наькаца Американ ВIашагIкхийттача Штаташеи Великобританеси хьаллоацарг хиларах.

Халкъашта хьалхашка машар лорабара а из чIоагIбара а сийлахь-доккха гIулакх бахьан законодательни органий боккха бехктокхам хилар кхета а деш, Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет кхайк Американ ВIашагIкхийттача Штатий Конгрессага цхьаккха хана а хургдоацаш атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIадаккхарах дола дош массайолча паччахьалкхенаша, юххера а, халкъашта дагадоахкарашка хьежжа дизза къоастадергдолаш чIоаггIа шийна могар де тIахьехаш.

СССР-а Лакхехьарча Совета теша безам бар, эггара хьалха ядерни герз хьадаь вай ши мохк — Советски Союзи Американ ВIашагIкхийтта Штаташи цу герза дIахо тохкамаш делга дIадаккхарна хьалхара хургхиларах, цунца вай шин мехка халкъий баь а ца Iеш, дерригача адамий а машарах бола тешам бакъбе а.

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет

Москва, Кремль.

1958 ш. 31 март.

Ядерни герза тохкамаш делга дIададаккхара хьакъехьа Великобританен Парламентага

СССР-а Лакхехьарча Совето даь Кхайкарал

Советски Социалистически Республикий Союза Лакхехьара Совет дIайоьхха а кхайк Великобританен Парламентага тахан дунен дерригача мехкашкарча халкъий сатем боабеш а вIаьарле йоацаш хIара савахара хьашттаьтта духьал долаш а долча деша хьакъехьа — атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIададаккхара долча деша хьакъехьа.

Ше ядерни герз долчарех цхьа пачхьалкхаш хиларах тарра, Великобританес атомнии герза тоахкамаш делга дIададаккхара дош къоастадеш доккха гIулакх де йиш хилар а лоархIаш, 1957 шера 10 мая СССР-а Лакхехьара Совет Великобританен Парламентага кхайкар, ядерни тохкамаш делга дIададаккхара лерхIаш цхьа барт ба гIулакхаш дIададолар тIаьэца аьнна предложени еш.

1958 шера 1 январе денз СССР-ей, США-ей, Великобританиеи атомнии а водородни а герза тоахкамаш делга дIададаккхара декхар шоашта тIаэца дезаш йола предложени юкъе а йоалаеш, 1957 шера 21 декабре СССР-а Лакхехьара Совето соцам тIайитар.

СССР-а Лакхехьарча Совето чIоагIа новкъа а долаш белгал ду, Великобритании Американ ВIашагIкхийтта Штаташи из декхар шоашта тIаэца кийча ца хилар, цу тайпара ядерни герзаца кхераме тохкамаш делга дIададаккха дош юха а тIехьашка теттар. Из гIулакх иштта оттар бахьан долаш атомнии ядерни герза тохкамаш делга дIахо кхихьа ца Iеш, кхы а шерагIа даржаш латт.

КердагIа, кхы а чIоагIагIа хIама хIалак деш дола герз хьаде лерхIаш ду уж тоахкамаш, дунен халкъашта кхы а унзарагIа бола кхерам тIа а тувсаш. ХIанз, маьршача хана а ядерни герз лелхийташ деча тоахкамаша зулам ду адамашта. Атомнии водороднии бомба массаз эккхийтачул тIехьагIа латтан тIехен тIа а атмосфере а радиоактивни тIоа буж, хIанз бахача наьха а цар тIехьен а унахцIено чIоаггIа телхаеш, Iодкъам а беш.

Цудухьа дизза довзаш да, ядерни тохкамаш дIахокхахьаро наьха сатем боабеш а машарах саготэ ейташ а хилар массанел а дикагIа ядерни герза кхерам бовзача дуккхача мехкий тIехбаьнна болча Iилмахоша, царца цхьана Великобританен бараша а, дIадех мамогга чехкагIа тоахкамаш делга дIадаккханза дарг ца хилар. Цар теркам тIабохийт из дош къоастаделга тIехьатетта йиш йоцаш хиларна хIана аьлча уж тохкамаш дIахо-дахьаро юха нийсде йиш йоаца зулам дергдоландаь. СССР Лакхехьарча Совето лерхI, цу хьакъехьа дола хоамаш телхаде цхьанне а бокъо йоацаш.

Тохкамаш делга дIадаккхарах хIанз барт бе аттагIа хургда тIехьа тIайоагIача ханаца нийсдича, хIана аьлча ядерни герз деш йола пачхьалкхенаш кхоъ мара ца хиларах, Цхьа ха яьлча ядерни герз хьаде йолаяла тарлургда кхыйола пачхьалкхенаш а, тIаккха ядерни тохкамаш делга дIададаккха барт бара гIулакх кхы а халагIа хургда.

Ядерни герза тохкамаш делга массаза моттиге дIададаккхара практически юхь дIайолае уйла хиларца хьалхле а лелаеш, цутIехьа долла хIама хIалак деш болча атомни тIема кхерамах адамаш мукъадаха хьалхара гIа а ловзаш, СССР-а Лакхехьарча Совето тIайицаб Советски Союзе ше атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIадовккхара болх цхьан оагIорахьара соцам.

СССР-а Лакхехьара Совето тIахьа Великобританен парламент дерригача адамий хьаштий духьа шийн массадолча мехкашка милионаш болча наха дагадоалараштa мадезара жоп луш йола из инициатива хьалладе. Иштта цхьан ханна Лакхехьара Совет кхайк цу деша хьакъехьа Американ ВIашагIкхийтта Штатий Конгрессага а кхыча пачхьалкхенийн парламенташка а.

СССР-а Лакхехьара Совет кIоарге тешаш я, нагахьа санна Советски Союза соцама жоп луш Великобританен Американ ВIашагIкхийтта Штаташи, ядерни герз дола пачхьалкхаш хIанз шоаш хиларах тарра, шоай аргIанна цу герза тоахкамаш делга дIадоккхе, тIаккха цунца атомнии водороднии герза тохкамаш делга цхьанне а хургдоацаш массашхьа а соцадарах дола дош къоастадергдолаш хилара. Атомни а водороднии герза тохкамаш делга дIадаккхар хургда цох. Атомни герз хьадара доазув увттаде тIадерзадаь дола уж юххьанцара гIулакхаш дунен халкъашта юкъера хьал тоадарна шеко йоацаш боккха лоархIам болаш а хургда, цунца цо дунен халкъашта юкъе къоастаданза диса дукха дешаш, къоастадарна новкъостал а дергда.

Кхетаде дезаш ма дий, нагахьа санна кхыйола пачхьалкхенаш Советски Союза цу гуманни соцама тIехьа а ца йоале, хьалха санна атомнии водороднии герз лелхийташ тоахкамаш делга дIаходахьар толашагIа а лоархIе, тIаккха Советски правительство мукъа хургья Советски Союзо тохкамаш дарах долча деша, лаьхехьа дийцача гIулакхашка хьежжа, цунца СССР кхерамах лораяра хьашташ а лоархIаш. Цхьабакъда СССР-а Лакхехьара Совет теш, ядерни герза тохкамаш делга дIадаккхара гIулакха тIехь Советски Союзо йолаяь инициатива боагIIача наькъаца Великобританеси Американ ВIашагIкхийттача Штаташеи хьаллоацарг хиларах.

СССР-а Лакхехьара Совет тешаш я, йоккха общественносты лоархIаш бола политически нахи ядерни тоахкамаш делга чехкка дIадаккхара тIехьа болча Великобританен Парламента оагIонгара ший кхайкарал кхетадеш тIаэцарг а хиларах. Ядерни герз хьадар сихдара атомнии водороднии герз кхувсаш тоахкамаш делга а дIаходахьарца бувзабенна Британски островаштa тIаотта боккха кхерам дика бовзаш сагот ду Советски Союзе.

Халкъашта хьалхашка машар лорабара а из чIоагIбара а сийлахь — доккха гIулакх бахьан парламентий боккха бехктокхам хилар кхета а деш, Советски Социалистически Республикий Союза Лакхехьара Совет кхайк Великобританен Парламентага цхьаккха хана а хургдоацаш атомнии водороднии герза тохкамаш делга дIададаккхарах дола дош юххера а массайолча пачхьалкхенаша халкъашта дагадоахкарашка хьежжа дизза къоастадергдолаш чIоаггIа шийна могар де тIахьехаш.

Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьара Совет.

Москва. Кремль.
1958 ш. 31 марта.

Тоабе хьайбай ферман болх

Деррига а цхьа шу дaьннадац Наьсарен района «Октябра 40 шу» яхача совхоза Наьсар-Кертерча отделене доахан хьакхаьча а, шурийтоварни ферма ший болх болабаь а.

ДIаьхача ахканна кийчо йир отделенес хьадоагIача доаханна помещенеш тоаеш а, йол, силос кийчъеш а. Гуча дар хьайбаш диза а долаш, йIайхача помещенеш цу царга Iа даккхийтарна мел эшар деш отделенен къахьегамхой хилар.

Миштад хIанз цигара гIулакхаш?

Ферман помещене чу шинна оагIорахьа мугIарах латтача доаханна юкъе а, кIал а ядаш я гулдаьча кхон кучкаш, дояркаша наIарга хьагулдаьр а дIа ца хьош латт денош бийсаш а доахаш. ДукхагIа дола доахан дуккхача деношка цIен ца дар бахьан долаш докъаденнача кхоша хьал а диза да. Уж дIадийхка латта моттигаш хила еззача тайпара кийчъяь яц, кортошта лакхе гIолла теха диткъа бекъилгаш доахк, ца ховш а Iатто корта дIахьокхабалийтача Iо а легаш.

Зоотехнически правилаша дIадех: кач зIанараш а теха доахан дIадехкар, хIара дийнахьа бIехденнара уж дилар, гIеллургдоацаш а шура дукхагIа лургйолаш а йоаггIача доакъара рационаца уж кхабар, детталехьа, хица тIоададьча йовлакхаца шамараш цIендар, иштта кхыдараш.

Царех цхьаккха а бокъо яц укхаза лелаеш. Доахан цIенду щеткаш, херхаш, йовлакхаш дац, дояркашта тIадувха халаташ дац, цхьацца балха халат мара, хи-кисий, иштта кхыдараш дац.

Ши-кхо кIира мара дац цу ферман бригадирал нов. Бекботов вахийта. Цхьабакъда, цу лоаццача хана ферме мел вола болхло шийна духьала ваьккхаи царцара ший балха гIулакх толхадаьи ваьннав из.

Доярка нов. Дзейтова Довхана йоах: — Кустанайски областе Павловски совхозе ворхI шера доярка хиннай со, укхаза йола бигь бутт мара бац. Сона дайнадац укхазара дараш санна гIулакхаш: я доахан моцалла дайча цхьанне жоп дола ма дезий акхарех, хIара дояркага дикагIчарех тарра 2—3—4 етт ба геттара гIийла болаш, царна, кIезиг-дукха уж тоадаллалца комбикорм а йол а ехкийта тхога аьлча, хьалуш доакъар дац, бригадира нов. Бекботовс барт беттари во къамаьл дари мара ферманна деш гIулакх дац. 8-ча марта цо барт а бийтта ши доярка чуяхар. Дехар а даь цар доахан детта ши йокха саг йоалайир, уж а цкъа доахан детта бийхабар. Уж тайпа гIулакхаш хIара денна хул тхо долча.

Хамхоева Лоле дувц, — укх бизза шин бетта е йол а, е ча а бIаргадайнадац тха доаханна. 26 марта доаханна хий моладе саг а воацаш, сайрийна 6 сахьат доалача ханна оахош (доярклша) моладир оаха. 21 етт ба аз бетташ, сайга дарел совгIа. Бекботовс барт а бийтта чубахача дояркай доахан да уж. Кхаба дезаш бераш ца хилча хьоггехьа чуяха со а хургьяр. Бераш дале а ер болх ца битача яргйоацача со а, кхыбараш а кхаьчаб.

Иштта гIулакхаш дувц дояркаша Евлоева Сахирата, Евлоева Кафетас, телятница Любер Анна Ивановнас, кхыбараша.

Цу гIулакхаша хьахьокх ферман болх иштта дIахо баха йиш ца хилар. ХIара денна хувцаш ба божа бетта кхалнах. Цу гIулакхо доярикашта хьалхашка хадданза бекхтокхам лоаттабац, доаханна гIулакх дар а, шура дукхагIа яккхар а лаьгIду. Массаза а болх бергболаш цхьа дояркаш хила беза хьайбашка хьожаш.

Доккхий а зIамига а Iаьсий цхьана чудоахк. Ханашка а дегIага а хьежжа уж къоастаде вIашатIехьадац чудохка клеткаш ца хилар бахьан долаш.

Дерригаш а дийцача дукха да цига коачамбоацараш.

Эггара чIоагIагIа коммунистически партеси вай правительствоеи йоакхо ер — саг ва. Къахьегаш вола саг веза ва вай мехка.

Бакъ лув доаяркаш нов. Бекботовах доахка гIалаташ дувцаш. Нов. Бекботов хьалха дIаяхача хана из болх баь а, е бовзаш а вац. Цул совгIа шийна из болх ца ховшехьа а, ховчарга дIахоатташи царгара пайдана дар хьа а ийца массанена юкъе доаржадеши а вац. Дояркашта социалистически яхь яхар фуд а хац, ший масса килограмм шура яккха еза ховш доярка яц. Барт беттар, тIачувхар мара нов. Бекботовс доярикашца беш болх а, е хьайбай еш терко а яц. Беррига болх ший мукъагIа лел. Хан-ханнахьа хIама дуллаши хий моладеши Iалашдац хьайбаш. Кхетама болх, беседаш вIалла яь а яц ферме.

Хьалхле лелаеш бола нах балхаш довзаш, нахацара кхетама болх лелабе ховши из безаши хила беза. Царех доахкача гIулакхашка хьежжа мара уж цу балхаш тIа ца бахийта декхарийла я партен райкоми райисполкоми. ХIанз юрта боахаман къахьегамхошта хьалхашка латтача декхараша дIадех из.

ТIехьа ца а тетташ тоабе безъ Наьсар-Кертерча отделенен шурийтоварни ферма болх.

ДоттагIлено болх дика лелийт

Дика къахьегаш хиларах ерригача МагIалбике йовзаш я скважиний лаьттан кIалхарча оборудованена ремонт еш йола, Ленина орден лелаеча цхьоалагIча промыслан бригада. Рогожин Иван ва цига мастер. Цхьаккха бутт дIабодац цу бригадо цаI-ах — шиъ норма кхоачаш ца еш.

Къаьстта дика болх беш я, Иван Петрович Нырков оператор вола смена. «Интернациональни смена» оал цунах промысле. Саготалла яхац цунах из цIи: Нырков Иван эрсе ва, цун помощник Барахоев Закре — гIалгIа ва, тракторист-лебедчик Герасименко Тимофей — украинец ва.

Дика къахьегама толамаш доах нов. Ныркова сменас. Январь бетта план 156 процент кхоачашъяьй цар, февраль бетта — 164 процент, март бетта — 170 процент кхоачашъяьй.

ДIадахача шера укх хана цар балха хьокхам 150 процент бар.

Нов. Рогожина хьалхле лелаю бригада яхь лелаеш я нов. Ткачевай бригадаца. Хьалхара моттиг нов. Рогожина бригадага я.

Цу сменаца къовсалуш смена яц промысле. Тайп-тайпарча къамех волча цу кхаь сага юкъера доттагIал чIоагIа хиларо лелабу цар болх иштта дика. ЗIаммига мара йоацча цу коллектива юкъера доттагIло хьахьокх вай берригача, боккхача мехка къамашта юкъера вошал чIоагIа хилар, цу дохалургдоацча доттагIло доахийт вай даьхен сийна советски адамаша доаха къахьегама толамаш.

А. ПОПОВ.

СТАРОПРОМЫСЛОВЦИЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

«Старогрознефть» яхача нефтепромыслови управленен коллективо ССКП XX съезда соцамаш кхоачашдеш шерра социалистически яхь йоаржаьй 1958 шера къахьегамхошта юкъе.

Старопромысловски нефтяникаша укх шера планал совгIа 3000 тонн мехкдаьтта Даьхенна дала лаьрхIад. Цу даькъера 2500 тонн Сийлахь — йоккхача Октябрьски социалистически революцен 41 шу дузаш дала а лаьрхIад.

1958 шера укхаза балха юкъе йоалае лаьрхIа я шозлагIа пайда эца эксплуатацен метод. Цунах 135 эзар тонн мехкдаьтта даккха декхар тIайийцад цар.

«Старогрознефта» бурув деттача конторан коллективо укх шера планал совгIа 1000 метр бурув тоха декхар тIайийцад.

Цу управленен жилищно-коммунальни конторан коллективо лаьрхIад 1958 шера нах чубахача цIеношта капитальни ремонт яра план (21 эзар квадратни метр) 25 декабре кхоачашъе. Коллективо тIайийцад нефтяникий 210 квартира чу газ йиллеи 120 газови плитка оттаеи.

Ю. ОЛЬГИН.

Ленински комсомола 40-шу дизара сийна балха план тIехкхоачашье денна дош

Коммунистически партес кулгалдеш дегIаенача Ленински комсомола 40-шу дузаш дола ди белгалдаккхарна балха тIалоацамаш а деш, Грознерча нефтемаслозавода комсомольски организацес дош деннад: 1958-ча шера ялхалагIча пятилеткан пачхьалкхен план кхоачашъярна низ ма кхоачча къовсам лоаттабе.

Рационализацехи изобретательствахи 100 эзар сома экономи а еш цаI кхоалагIа дакъа завода комсомольцаши кагийрхои цу юкъе дакъа лоацаш халийта.

Продукт йовр 150 тонн кIезигде, 20 тонн метталлом вIашагIа а тохаш металломахи нувхехи завода ков цIенде, завода коа а гонахьа а 800 га дIайогIа, ерригсоюза комсомола копилка юкъе 500 эзар сом ахча дахьа, комсомольско-кагирхой воскресникаш вIашагI а тохаш стадион хьалъе, заводера культурно - массовои, физкультурнии болх шербе, каст-каста заводе кагирхой вечераши, театреи, киноы, культпоходаши е.

Завода комсомольций организацес Ленински комсомола 40-шу дузаш лакъе даь балха декхараш кхоачашдарна, шоашца социалистически яхье тIахьех Грознерча нефтеперегонни завода комсомольцаши кагийрхои.

Лакхе цIераш яьха балха декхараш сийленца кхоачашде дош а луш соцам баьб тха завода комсомольцаша,— йоах комитета комсомола секретара нов. Редькос,— уж декхараш тIеххкоачашде низ кхоачитаргболаш ба тха заводера комсомольцаш: оператор Горьковой а пом. оператора Камальдинов а слесарь Горбачев а.

Иштта дика сий даьккхар шоай 1958 шера хьалхарча кварталан план тIехкхоачашъярах завода хьалхле лелаерий карара-кара луш йола цIе байракхаши ахчанца совгIаташи, даьхача цехашкеи установкашкеи балхаш деш болча комсомольцаша Николенкоси, Клинкинаси, Галичеваси, Семеноваси иштта кхыбараш а.

Деррига а дер кадраш я

ХIана да иштта телхи балхаш хила беза дояркай. Силос а барда а «Ингушски» совхоза 3-ча отделенен хьакхухьаш хьайбай фермашка? хьайда ха яц.

Цунна жоп луш эггара хьалха ала дезаш да къахьегама дисциплина совхозе во хилар, къахьегамхошта юкъе бе безаш бола кхетама болх во вIашагIбелла хилар, нийсса болх дIабахар юхатетташ дола хIамаш дIадахарна хьалхле лелаераша кIезига гIулакх деш хилар.

Совхоза директор хиннача нов. Аликовс тесса дита хиннад хьайбай фермашкара балхаш. Из хьахьокх болх бовзаш, цунца сакъердам болаш, болх вIашагIболла ховш бола нах дуккхача моттигашка боацаш хиларо. ВIалла хьайбай фермашцара болх фу болх ба ца ховш, хьалха уж балхаш данза бола нах ба цхьацца йолча фермашка балхаш тIа. Доярикашца а, кхыча болхлошца а яь цхьакха беседаш яц, болхлой говзал совъяккха, зоотехнически болх а правилаш а царна йовзийта даь хIама дац.

Массанена цхьатарра йола правилаш, хьалхашка оттадаь цхьатарра декхараш ца хиларо шо-шоашта бакъахьа хетача бесса байт нахага болх.

ДикагIа болх бечар опыт тIехьа бусараштa йовзийтар, шоаш баь болх а бе безаш бар а царна бIаргагуча хилийтаро доккха новкъостал дергда дикагIа болх дIабахарна.

Цу ферма тIа ба царгара опыт кхычарна йовзийта мегаргйолаш болхлой. Нов. Галаева Зинай 18 шу мара даьннадац, хIаьта а дикка ший болх бовзаш, опыт йолаш доярка я из. Совхоза дикагIа болча доярикашца социалистически яхь а лелаеш хьалха латташ хьайоагIа Зина. ДIадахача шера совхозе хьалхара моттиг яьккхар цо балхаца. Укх шера хIара Iаттагара 3000 килограмм шура яккха аьнна дош деннад Зинас. Цо кхоачаш а дергда из. ДIабахача шин бетта нов. Галаевс ше лелабеча 15 Iаттах хIаранегара 391 килограмм шура яьккхай. Цо хIара дени-буси 120—130 килограмм шура йоакх доахангара. Из дукхагIча доярикаша йоаккхачул шозза дукхагIа я.

Къаьстта гIулакх, озабезам батеш Галаевaн совхозо беш? Бац. Цунгара доахан кхыдараш санна доахан да. Кхыча дояркай доахан группашца цхьан помещене чу а доахк уж. Цхьабакъда, цар гучара хьал, сибат дуккха хозагIа да кхыдарел: уж диза да, цIена да.

Мегаргбеций Галаевас бу болх кхыча доярикашта бовзийта, уж цунна тIехьакхийта?

—Деррига балхаш кулгашца ду оаха, — йоах Зинас, — доакъар хьа тIа дара гIулакх Iалаьмате во латт; хан-ханахьа хьадахьаш доакъар ца хилар а, доакъара рацион долаш са тоссача ца лелаяр а бахьан долаш са тоссача хана денз боад къовлабаллалца ферма тIа хила деза тха. Цхьан сахьата тIера яьннача доярка доахан меца дус.

Бакъ лув Зина. Укхаза саг вац хан-ханнахьа а, эшшача метте а доакъар тIададрга хьожаш. Цудухьа шийна аттагI, юхегIа йолча силос Iо а йоассайий дIавода возчик. Хьа а яйя Iойоассаю цхьа ворда силос, цул тIехьагIа доярикаша, ше-ше дукхагIа яхьа а гIерташ дIаудаю. Цу ханна тIа ца химачун доахан меца дус. Цудухьа дIаьхача денна ферме хьакхухьаш хьайда ха яц.

Дисциплина во я цхьаболча дояркай. Балха тIехьабувлаш моттигаш дуккха хул.

Дукха ба хьайбашцара болх ца ховш болхлой. Болх шийна ховча саго цIендергдац херхаца доахан. Даьшача санна херхо тIа мел бола чо а Iобаьккха да цхьаболча доахан хьаьнаш. Нагахьа санна зоотехнически бокъонаш, доаханца бе беза болх шоашта хьийха хилча дергдацар из доярикаша. Цхьан дийнахьа заняти, собрани яьяц доярикашца дIадахача бIарччача шера цу балхах лаьца.

Доярикашта юкъе социалистически яхьаш яц, иштта мара фермашта юкъе а яц уж. Цхьабола доярикаш цхьаккха социалистически декхараш а тIа ца эцаш ба, е тIайицараш лоха долаш ба. Иштта, хьайбаш леладераша тIайийца декхар, ерригача совхоза хIара Iаттагара 2.200 килограмм шура яккха аьнна да. Из иштта долашехь а цхьаболча доярикаша (Бикоева Клавас, Кориговa Моте, Мержоева Куброс, кхыбараша) тIайийца декхараш 2100 килограмм шура яккха мара дац.

Доярикашта хьалхашка бетта а декаданна оттадаь декхараш дац, шоаш баь болх царна бовзийташ балха итогаш яц царна гуш. Ферма тIа во да учета гIулакхаш. Бетта беча балхах доярикаша эцаш дола алапий 300 сомал совгIа доацаш хул. ДикагIа болх беча Галаева Зинас а эцац 400—450 сомал совгIа алапий бетта.

Шоаш даьр а, шоашта хьадоагIар а фуд доярикашта ханнахьа ца хайтаро, цар болх бIаргагуча хьалца тохаро балхацара цар дог лелхийт.

Хьакхарч лелаеча а дац гIулакхаш кхы дикагIа. Ферме масс хьакха я ховш цхьаккха болхло вац, цу тIа бригадир йолча нов. Глотована а хац ший ферме масс хьакха я. Свинаркашта социалистически яхь яхар-м фуд а хац. Из ха йиш йий ше малагIча хьакхарчашка хьожаш я ца ховш свинаркаш хилча? Шешийна дага деххача бесса бу цар хьабу болх.

Зоотехник а, отделенен управляющи а ферме хилац, цигарча кхоачамбоацарашка хьажац.

Иштта гIулакхаша лохъяьй «Ингушски» совхоза 3-ча отделенен хьайбай продуктивность, лакхдаьд хьайбаш довш хилар.

ХIанз латташ дола кхоачамбоаца гIулакхаш дIададархна а, дIахо уж ца хилийтарна а совхоза партийни организацен секретара нов. Энгиноевси рабочкома председатела нов. Гуноевси шоай болх дикагIа тоа а баь новкъостал де деза совхоза дирекцена. Лакхбе беза кадрашца беш бола болх, наьха йоакхо. Нах боацаш хилча болх бе вIаштIехьадоацилга ха декхар да цар. Партийнии профсоюзнии организацеша де доаггIача бесса новкъостал дойя, кастта совхоза болх тоабе йиш хургья дирекцега.

Тхона хетаргахьа отделенешка, фермашка хьалхле лелаеш бола нах, специалисташ шоай болх дика бовзаш, дукха безаш, из вIашагIболла ховш бола нах хила беза. Из декхар балхо ше а вахаро а вайна хьалхашка оттаду.

Д. ХЬАКИМОВ.
П. ГАГИЕВ.

ТIахьехам

(ДIахододар)

IX

ДарзагIо хьекхача лаьво дIабукъарникъ. Гаьннара дIахьежача гуш Бурона тIа эттача кIура тIера бIарг ца боаккхаш, сабаре вIаши къамаьлаш а деш, тIаккхувхкаш ферташи тухкаш яьнна кийнаши йолаш, шортигача боралагIа водар пхи баьри.

— А, — аьлар, юкъе гIолла воагIаш хиннача воаккхагIчо, — из завода кIур бац. Из кIур хьалъухача цхьаккха а завод яц. Цига фуннагIа дале а цаI доаг...

Корта а лостабаь, саготдаларах аьттехьарча баьречо аьлар:

— Цига фу доаг-м хац сона, цхьабакъда, маьждига чурча мутаIаламашта цIи техай яхаш хабар-м да... Вай-м базара тIа болха базархой санна ма долхий... Хехкка даха деза.

— Вай дIакхачалехьа, вайна фуд халехьа, цигара юха а даьхка, нах гулбе кхелехьа, хIанзза мара царна цIи теха еце а, вай новкъостал дIакхачалехьа воррхIазза а ма боаггбий уж-м! Даьсса хабар сенна дувц! — аьлар воаккхачо, раьза а воацаш.

Цу ханна гаьннара царна бIарга вайра ший мадаггара хехка воагIа говра баьри.

ТIаккха юкъерчо ши ког тоIабир дына, чоаболах болабелар пхиъэ а баьречунна духьал.

— Из городера воагIа! — аьлар воаккхагIчо.

— ХIанз-м вайна ховргда бакдар...

— Дала бакъ ма долда вайна хезар аьлар аьттехьи воагIача баьречо.

Гаьна вац из хIанз... Гой цар говраш вIашъулув нийсъелар, — бакъда баьри юха-м сацанзар.

Ший ды чоаболах а болабалийта:

— Салам-Iалейкум! — бехк ма баккхалаш, — со латта йиш йолаш вац, — оалаш шоашта хезача, пхи баьря, говраш юха а ерзаяь хехкка цунна улув баьлар. Хьоцара чоп тIера Iоухаш, тIаьда бар баьречун ды...

ХIаьта баьречун хувцаенна юхь бIаргаяйначо кхетадергдар из мичара воагIа а цунна фу хиннад а.

Баьреш шийна гонахьа баьлча, шийга хаттарга а ца хьежаш, дIадувца волавелар цIамга саг.

— Бульвар кхоачалуш уллача майданца дагIача цIен подвала чу ба вай бараш. Iурра денз тIом бу царна Уж чу боахкача подвала чу хий чу а хийцад, цунна тIерча цIенах цIи а техай... Iалаьмате чехка оарц городе ца кхоаче царех саг дийна вусаргвац... — Из аьнна ваьлча кIаьдбенна, дегI олладеннача ший черсий дына бIара а хьежа, аьлар цо:

— Са говра Мочкъи-юрта кхаччалца яха моге тамш я. Укханга салоIийташ Iе сога йиш а яц.

Элберд ше а вар хIей дейнна кIаьдвенна. ДIаяха бийса говра тIавагIаш дIаяхаяр цун. Таханара бIарчча ди тIема тIа даьккхадар цо, кулгах чов хинна дукха цIи Iо а додаш. Корта а кулгах хинна чов а лазар, ший карагIа нах а боабеш, эггара хьалха тIаэттача гIулакха сатем боабаьбар... Ткъо шу а даланза, беррашха зIамга саг ма вий из!..

Цун аргIа кхаьча яр къонахчо санна холо ла.

— Юхасоцаел хьай говр! — аьнна, говра тIера Iоиккхар пхе баьречох воккхагIа вар.

— ДIатIа ха укханна! — аьлар цо Элбердийга, Элберди бар санна бола, ший черсий ды цунга дIа а луш Са-м гаьна ваха везац — Гадаборша-Къонгий-Юрта мара сом хьачунца а чоаболах дIакхоачаргва.

Элберда чехка хийцар ший говр цунца, лозадаь кулг ца лелаш, олладенна доллашехь а, дика кадай тIахейр из говра, ше кIаьдвалар дIа а ца хойташ.

Вокх виъ баьречо ши-ший говра тIаха аьнна хIаране дийхар воккхагIчунга, бакъда, воккхагIа вар царна баркал а аьнна, Элберди говра тIахайр.

— Шо, шоашта мамогга шо-шоай юрташка а дахий, оарц даккха оаш, — аьлар цо царга.

— ХIаьта хьо, хьайна мамогга Уварова беша гIо, — аьлар цо Элбердийга. — Цига моллагIаш бале а, Правительствера нах хургба хьона...

— Яьнна цIи, уха кIур ца гуча, беш бола тIом ца хозача Iаьдало аз дувцар а кхетадергдац. Тхо цунга хьийжадар... ХIанз духхьал нахага хьежаш, нахах тийша ба уж. Оаш ца дой, царна кхычахьара хила новкъостал дац, — эгIаз а ваха, къамаьл дир Элберда, кагийча наха чIоагIа ла а дувгIаш.

— Бакълув, хьо! Тхо шоашка укхаза хьежаш хургдолга дIааргда-кхаIа, Мочкъи-юртарча нахага, — аьлар воаккхагIчо, моттиг дIахьокхаш санна, шода къадж лаьттана IотIа а берзабеш.

Элберда, вахавенначара, цаI дага а деха, воккхагIчоа юха тIа а вийрза, хаьттар:

— Хьо Гадаборша-Къонгий- Юртара вий?

— Ва, аьнна жоп делар вокхо.

— Шоай юртарча СарIали виIи ГIубажкъи кхоачарагIа барашка дIахойтаргда Iа..

— Фу? — аьнна, иккхар Гадаборша-Къонгий-юртарчунга. ший кер тохабалар дожкъаде а гIерташ.

—Дала къахетам болба цох, из вийнав... Са кара велар из.:: Со кхетаргва цун барех. Аз дерриге а дIадувцаргда царна. Дикача новкъа хилда шо! Сухал белаш! — аьнна. царга ше воддашехь цIогIа а теха, ды дIа эккхийтар цо.

Элбердийна хацар, ше къамаьл дIадаьр гIубажкъи воша волга.

Вувлавенна латтийса, тIехьахьежар из, чехка гаьна воалаш латтача Элбердийна.

Дала къахетам болба цох, — кодам бир новкъосташа. Тхона хов тха дешаша хьа са тедергдоацилга. Бехк боацаш Iодаха цIий бекхам боацаш дусаргдац! Къиза юхадеккхаргда вай тахан моастагIашта. Цунах оаха дош лу хьона.

— Кхел иштта хиннай цун. кIантий. ХIанз сухал бергба вай! — аьлар воккхагIчо. Шо-шоаш баха безача оагIорахьа дIа-юха къаьстар уж.

Элберд юхахьежар.

ТIо-наькъа аьрда оагIорахьа, никъ а ца къердаш, духхьал юрташ тIа болхар, лоа уллача кхашка гIолла, Iаьржа ферташ тухка баьреш, — во кхаа ийца, нах тIахьеха болхараш.

ГIалгIай-эггара йоккхагIа йолча юрта—Мочкъи-Юрта чу кхоачаш латтар Элберд. ГIалмех тиллача тIаьла тIех ваьнавар из. Наькъа шинна оагIон дIоахала лоа тIадилла кIарцхалаш ягIар. Аьтта оагIорахьа граф Уварова беш яр. Аьхки гIа техача хана, кхотаенна дIаотташ хинна из беш, чакх са доагIаш яр хIанз, цхьаннахьа а кхоачалург-йоацаш санна а хеталуш. Средневекови гIала дагайохийташ хиннача, айъеннача лакхе дагIача граф Уварова цIагIа сайрийна хьалхара сегача лампан сердал гора корах. Цу цIенах хIанз Iаьдал чудола моттиг хиннаяр.

Сатем боабеш хьахозача хабараша дукха говра-баьреш гулбаьбар укхаза, мохк лорабе тIема тIа отта, нагахьа санна безарг хуле, бов а кийча бар уж. Цхьабакъда, укхаза а вацар городера гIулакх мадарра довзаш цхьаккха саг. Горски правительствос наха хIама дIадовзийтацар, хIаьта наьха гIулакх, цун хьашташ лорадергдолаш кхы организаци а яцар.

Кхотабеннача говра баьрешта юкъе яьлар Элберди говр.

Дика доаца дешаш дар хьахозаш:

— Фу даьд хьона — эгIаваьв хьо?

— Малав из?

— Ой, цу морча зIамгача сага урх юха оза а магац теш?!

Элбердийна бIаргашта боад техар. Говра тIа хьанара вувлар из.

— Веха ва из? Эхь деци из? — цIогIа техар цхьанне из шийна бIарга вайча. Цхьабакъда Элберда юха а ший дегI чIоагIдир. Хьажа тIа шийла хьацар техадар цунна.

— Сох дувц-кх цар из... Валар толажагIа да, иштта мела хулчул! — аьнна хетар цунна, ший мел бола низ тIа а бахийта деррига ший денал ураоттадир цо. — Къонаха хила веза!.. — аьлар ше-шийца, ше эггар хьалха аьннача цу дешашца низ ура а оттабеш.

— ЦIогIа ма хьекхал шоай. — аьнна, цIогIа хьийкхараш совцабир Элбердийна уллув нийсвеннача цхьан къонахчо.

— Са бIаргашта гур бакъдале, ер-м веха вац, цхьа доккха хIама тIаккхаьча саг ва. Малав хьо? Мичара ва фу хиннад хьона? — хаьттар цо Элбердийга.

— Солтабе Керми ва со... Со Буро тIара воагIа. Цига вай бараш ба... Уж чубола цIа лотадаьд... Царна хий чу а хийцад. Уж кара ца болхаш духьал латт. Шуга хьеж уж. Цига баха оарцагIа баьнна Гадаборша-Къонгий-Юртара нах юкъерча посте шуга хьежаш хургба...

Элбердийна хетар, еррига майдане кхайкаеш ше чIоагIа дувцаш мо, хIаьта цун оаз хазацар цунна кIеззига дIахо латтачоа а. Цхьабакъда. иштта мара цо дувцар хьахозаш деце а, массехк минут яьлча оарц даккха масса оагIорахьа говра баьреш дIахьийлхар.

ХIаьта юрта юкъе дагIача маьждига мимара тIара «Салот» доладир.

Юрта массайолча йисте дIакхоачаш, масса оагIорахьа хозаш бар из тIахьехам, цкъаза эзача мерза мо оаз айлуш, цкъаза лув кхера мо оаз даьгIлуш. Котало, нийсхо бахьан хьалгIовтта, тIабоагIача кхерама духьал овтта, герз бе а доаллаш, вIашагIкхета тIахьехар цо нах.

Етташ наIараш, цIувзаш алтамаш, коашка хьувзаш нах, кхийшкара арадоахаш дой дар юрта гIолла.

ДуIа хьайча, тIадамех кIажараш хулаш санна, царех лаьтта хьахулача тоатолаша, вIашагIа а детталуш, шийна духьал мел нийслу хIама Iохьош дола, Iаьржа хий хьахулаш санна, коашкара, улицашкара, Буро тIа бодача новкъа вIашагIа а детталуш дIаухар оарцагIа даьнна адам.

Цабовзача наха цхьалха вала, говр хувца чувигар Элберд. Хьаьша цIагIа чуваьккхар из.

Цхьан минута ше цаI висар из цу цIагIа. Iовижа а тхьовса а сацатохалуш безам эттар цун.

Цхьабакъда цунна юха а дагаехар майдане, подвал, новкъостий.. Дийна боли теш уж е доагаш вIашка дахача цIено хIалак баьбола уж? ЦIаьхха пенах хьалдоаллача кизгачу эттар цун юхь.

Цунна бIара хьежар бIеха, гIийла, бос баха, кирпишкий цIе дом тIаулла юхь. Из яр цун юхь. ХIаьта бIаргаш? — Шоаш мадарра даь бIаргаш да-кха сона бIара хьежараш,— аьнна керта чу дера цунна. Да а дар цунна бIара хьийжараш берий дараш а доацаш, кхийнача сага бIаргаш.

ЦIагIа чуваьлар ши-кхоъ зIамга саг, таз, гIумагIа, чухьадувха барзкъаш дахьаш.

Иттех минут ялалехь, кулг-юхь дила, чухьадувха барзкъаш хийца, коа араваьлар Элберд.

Ший яр хийца говр а енна, фусам-даьца Уварова беша хехкка дIавахар из. Из кхоалагIа говр хийцаяр Элберда тахан. Новкъа ваьлча Элбердийна бIарга байра масса оагIорахьара цига тIаухаш хинна говра-баьреш.

Дог дизза гIадвахар из. Ераш ба уж вай къонахий, кIалвисача оарцагIа бала кийчабараш.

Уварова беша царга аьлар, нах тIаьла дехьа гуллуш ба аьнна. Шоай дирсташ цар мелъялийтача, цу сахьата дIакхаьчар уж хилдехьа.

ТIаьла дехьарча йоккхача моттиге низткъа мара хошацар гулбенна дошлой. ХIаьта кхы а тIагуллуш латтар. Духхьал Мочкъи-юртара хинна ца Iеш, ТIой-юртара, Наьсар-Кертера, Мужечара, кхычахьара нах а бар укхаза. Хьахозача хабарашта сатем боабаь, дийнахьа денз гуллуш бар уж. Гулбеннача наха юккъе латтар боккхий нах, берригача наьха теркам царна тIабахийта бар.

Цу боккхийча наха тIавахар Элберд, цо цар сайра дика а йийцар. Элберд вайзар царна. Хозача юхьара а безаме тоаяь модж а йолаш волча, ха яхача къонахчо хаьттар — Тхоца юха воалургвий хьо?..

— Цхьаккха саг ца воагIе а, гIоргва со-м,— аьлар Элбердас, эгIазвахарах хIама доацаш. Къонахчо раьза хинна корта лостабир.

КIеззига ха яьннача гIолла, лийташ тIа ура а этта, шод бе йоалла кулг урагIа а дахийта — ладувгIал вежарий! Аьнна, низ болча, къоначa оазаца цIогIа техар цо, массанена дIа а хозаш. Аьттехьеи аьрдехьеи чехкка дIа-юха а верзаш, иштта чIоагIа шозза кхы а йист хилар из нахага, совца, аьнна. Еш хинна гIараш сайцар. Хьувш йолча говраша мара ца бохабеш, сатем эттар цу майдане.

— Малав из?— аьнна хаьттар Элбердас ший фусам даьга.

— Iаьла ва. Наха ладувгIаш саг ва из, — аьлар цо. Юха а хозаш яр. болат санна, екаш йола цун оаз. Наьха дегаш карадерзадора, урaувттадора низ кхоачача цун дешаша.

...Даьла теш волаш,— йоахар Iаьлас,— ма дукха хатараш, зуламанаш, халахетараш даьд вайна! ДикагIа дола лаьтташ, юрташ дIаяьха я. Городе новкъа, хьунагIа цхьаь аравала йиш яц вай, валара а сий доадара а кхерам тIабоацаш.

Туркий мехка даха дIаухийтар, СибирегIа ухийтар вай. Паччахь чIоагIа вар. Вай деррига текхар, дукха лайр. Вай зIамга къам да. ХIаьта а, далла хоастам ба дикага дог ца доахаш вай нах цIаккха а хиннабац.

ХIанз большевикаш бахьан долаш, дала ха яIаьх йойла цар, паччахь дIаваьккхав.

— Аминь!.. аьлар берригача наха.

— Цхьабакъда вай гIулакх хIанз а тоаденнадац! ДIахьажал, гой шоана боагабу, хица мишта хIалак бу вай нах, йоахар Iаьлас

— Вай мелд, вай мел денал да хьожа ди тIа эттад вайна. Iаьдал дацар аьнна, вай хьежа йиш яц. Воай къонахчало, герзо, дала мара цхьанне а новкъостал дергдац хIанз вайна.

Юха а цун дешашта раьза хинна, жоп делар наха.

— ХIанз тIемана кийчъеннача городе дахар хьаькъал долаш хетац тхона! — аьнна, ерригача майдана хозаш цIогIа техар цхьан къонахчо.

— МоастагIчоа кара бахараш вайга кIалхара боахалургбац. Дыно а могош дац зийхьа нах боабар.

— ДIаваккха из!

— ДIаваккха вошшина вир!

— Тийшаболх! — яхаш цIогIарч хьекхаш, хьайра нах.

Iаьла жоп дала веннавар цунна, хIаьта Элберд кхы са а ца тохаденна, топага кхайдавар, цхьабакъда, уж шаккъе а юхасоцавир баьнна Iаьржа куй а туллаш, сирча дына а вагIаш волча теннача дегIарча баьречо — ший майралца цIи хезача гIалгIай эскара сотне командиро — Башира.

— Iаьла, мукъа бал сона,— аз жоп лургдар цунна. ХIаьта хьо, зIамга саг, сих ма ле,— аьлар цо Элбердийга. — Коталои бакъдари массаз а хилац топагахьа! Лийташка ураэттар из, массанена бIарга а гуш.

— Ва нах! со вовзи шоана.

— Вовз!

— Вовз! — аьлар дуккхача наха.

Сона из тийша болх бувцар малав хац. Е ха безам а бац. Цхьабакъда аз цхьа хIама-м аргда — вай вежарий а къонгаш а боабеши боагабеши хилча, цхьанна а дыно согеи шугеи яхац, царна оарцагIа ма довла, уж кIалбиссача бита. Из ала веннавар со. Тха сотня Буро тIа йода.

Тахан тIема тIа байнараш гIоазота хургба,— аьнна, низболча оазаца дIакхайкадир Iаьлас, ший говр тIо наькъа тIа а хьовзайир.

— Волле,— аьнна, Элберд хьатIа вийхар цо.

Итт-итт воалаш долле! Марш! — аьнна команда елар Башира ший сотнега, строевой командира оазаца берригача наьха гIараш а ювшаеш, тIаккха Iаьлех дIа а кхийтар.

(ДIахододар хургда)

СССР-а Лакхехьарча Совета сессех доазол дехьа дувцараш

31 марта йисте яьннача СССР-а Лакхехьарча Совета сессес дунен дерригача мехкий общественноста теркам тIаэзаб шийна. Дунен общественносто къаьстта теркам тIабохийт СССР-а Лакхехьарча Совето атомнии водороднии герза тоахкамаш делга Советски Союзас дIадаккхарах долча деша хьакъехьа баьча цхьан оагIонахьарча соцама.

Чехословацки телеграфни агентствос хьахойтачох, атомни радиацес сага бу Iодкъам Iомабарах йолча ООН-а Комитетерча чехословацки делегацена керте латтача профессор Фердинанд Герчика СССР-а Лакхехьарча Совета соцам ше боашхаш аьлар, из соцам ше санна кхы йоаца исторически событи я. Профессор Герчика аьлар, цхьайола капиталистически паччахьалкхенашта атомнии водороднии герза тоахкамашду, «шийлача тIема» низаш чIоагIдарна, духхьал шоай Iаьдали доали лоаттадара духьа эзараш болча наьха унахцIено толхае кийча а я уж. Советски Союза предложенес тешал ду капиталистий чарел чIоагIагIа а толашагIа а болча, дерригача дунен машар безача наьха безамца оагIув болча, кхыча низех: тоахкамаш дIадахарахи тIом ца хулийташ соцабарахи.

«Адамий тIехьа тIахургдолчун духьа» яхача, СССР-а Лакхехьарча Совета сессена хетаьйча ший передовой статья тIа «Скынтейя» яхача румынски газето язду: Лакхехьарча Совето атомнии водороднии герза тоахкамаш делга Советски Союзас дIадаккхарах долча деша хьакъехьа цхьан оагIорахьара соцам — дунен халкъашта юкъера гIулакхаш тоаде а машар чIоагIбе а лерхIаш, укх тIеххьарча хана Советски паччахьалкхенои социалистически кхыча мехкашеи еш йолча, машара дуккхача инициативех йола исторически йоккха а лоархIаме а цхьа инициатива я. Советски соцамо ейга тамаш нийсъе йиш я хIанз а керда дагадоагIаш долча Советски Союзо эггара хьалха урагIаяхийта дIахийцача Лаьттан искусственни спутникаша ейтийтача тамашийца. Укх тайпара долча бакъдарех: Лаьттано шийна хIама тIаозаш бола низ эша а баь, сигленашка никъ хьабийллача советски ракетий низах гIоргба дукхагIа гIад, е, агрессивни гIозараша машар чIоагIбеча новкъа яь духьаленаш йохаеш, а адамашта вIашии юкъера гIулакх, доттагIал, дунен халкъашта юкъера барт-цхьоагIо йовза шерра торонаш хьаеллача арахьарча политикан советски кердача, хьдда йолча инициативах гIоргба дукхагIа гIад хац дикача дагара болча наха.

«Ромыниа либера» яхача газето язду тха халкъо дог гIоздаьнна а чIоагIа тешаш а тIайийцар СССР-а Лакхехьарча Совета соцам. Боарам боацаш гIаддахарца хоастаду цо Советски Союза политикана бокъонца машар безаш хиларах дола керда тешал, цунца цунна гу дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбе, атомни тIема кхерам дIабаккха лерхIаш гIулакх де лейза гIа.

Польски дерригача централни газеташа арабаьккхаб СССР-а Лакхехьарча Совета соцам доккхача алапаща: «Дуне хьийжа соцам», «Герз хьадар сихделга дIадаккха лайза хьалхара гIа», «СССР-о цхьан оагIорахьара дIадоаккх атомнии водороднии герза тоахкамаш делга», «Малхбузе дош ала дезаш я», «СССР-а Лакхехьарча Совета лоархIам бола сессий», яхаш керте а яздаь.

«Трибуна люду» яхача газето «Советски парламента дош» яхача редакционни статья тIа язду: дунен эггара низ болашагIа йолча паччахьалкхенех цхьанне столице хьакхайкадаьча, машар безача цу кхайкарала лоархIама бизза мах бе хала да, яхаш. СССР-а соцам ядерни герз дIадаккха дунен тIа эггара хьалха практически баьккха гIа ба. Цу гIулакхаца Советски Союзо дIахьекхар машара гIулакх лорадар шийна мел деза да. Дерригача халкъашта дагадоалларашта а вай хано дIадехарашта а мадеззара жоп луш бола соцам тIайийцар цо. Историкаша дIаяздергда цу гIулакха инициатор ядерни герз долаш кIезига мара йоацачарех йола советски паччахьалкхе хиннай аьнна.

«Трибуна люду» яхача газето белгал ду, ядерни герза тоахкамаш делга цхьан оагIонгахьара дIадоаккхаш, халкъашта юкъе вIаши тешам хилара никъ хьабеллаш къаьстта лоархIам бола гIа а боаккх СССР-о, дукха нах хIалак беш дола герз дIадаккха къовсам лоаттабеча наха боккха низ а лу.

«Россес цхьан оагIонгахьара дIадоаккх ядерни тоахкамаш делга — яхаш керте а яздеш, белгал боах индийски газеташа СССР-а Лакхехьарча Совета соцам. Газеташа белгал йоах СССР-а кхыча мехкашкарча гIулакхий Министра А. А. Громыкос заявлене тIа Советски Союзо ший кертера гIулакх лерхI, атомнии водороднии герза дерригаташ тайпаш дувца дIаьх ца деш дIадаха, из хьаделга соцаде, йоагIаш йола контроль а оттаяь хьадаьдаьннача герза запасаш дерригаш а дIадаха кхыча паччахьалкхенашца барт бар, яха моттигаш.

СССР-а машара инициативана хетаяь йолча шоай комментареш тIа Делерча «Хиндустан стандард», «Стейтсмен» яхача газеташа йоах, малхбузера паччахьалкхенаш Советски Союзо беннача хьокхама тIехьа яхаеза. «Таймс оф Индиа» яхача газето язду: «Геттара дика гуш да, Советски Союза соцам — халкъаша дика бувцаргбола гIулакх хилар», яхаш.

Советски правительствон ядерни тоахкамаш делга дIадаккхарах бола цхьана оагIонгахьара соцам 1 апреле японски парламента лакхерча палатан кхыча мехкашкарча гIулакхий комиссе хиннача пренеи кертера тема яр. Паччахьалкхенгара Советски Союзе дIадоладьча цу гIулакха хьакъехьа малагIа позици лаца гIерт хьалда хьакхайкадар дIадехаш къамаьлаш дир опозицен депутататаша. Ханию, Сата яхача депутаташа — социалисташа шоаш дахьча къамаьлашца СССР-а кхайкадечун, из исторически гIулакх хиларах тарра мах бир, ядерни тоахкамаш дIадахара а ядерни герз хургдоацаш дIадаккхара а тIехьа лоаттабеча юкъерча къовсаме доккха гIулакх да из аьлар цар. Цхьадолча даькъе, Сатас правительство тIахьийхар Советски Союз цо дIадоладьча дикача гIулакха тIехьа хьаллацар а США-ни Англени правительствош СССР-а хьокхама тIехьа йовла тIахьехаш кхайка а. Ядерни тоахкамаш делга дIадаккхарах хабараш дувца ха дIаяьннай, яьлар цо, гIулакх дIадоладе ха кхаьчай, из гIулакх кхоачащде Япони ший дакъа лаца декхарийла а я.

СССР-а Лакхехьарча Совета соцам бувц англиски дерригача газетий редакционни статьяш тIа, цу машара кердача инициативан лоархIам кIезгбе гIерт царех цхьадараш, из «пропаганда» я яхаш дIакхайкаеш. «Дейли телеграф энд морнинг пост» яхача газето ше араяьккхача статья тIа буржуазни пропагандаца хьалха санна бехке ю Советски Союз. Из иштта дале а, дуккхача газеташа Англи тIахьех Советски Союзо беча хьокхама тIехьаяла.

Дерригача англиски денна арадувлача газетех эггара йоккхагIа тираж йолча. «Дейли миррор» яхача газето ший хьалхарча а юкъерча а оагIонаш тIа язду Советски Союзо дIадоладь из гIулакх дувцаш. Англес цхьан оагIорахьара водородни бомба дIаяккха укх тIеххьарча хана раьза хиннача «Дейли геральд» яхача газетаца барта дацар хIанзолца «Дейли миррор». Из хIанз а ший уйлан тIара ца доалаш да, цхьабакъда, Советски Союзо беча хьокхама тIехьа довла деза яхаш кхайкаду цо. «Макмиллана тIехь а ца тетташ: Англес водородни тоахкамаш делга дIадаккха, водородни герз тIадолаш лела бомбардировщикаш совцае, Англе ракетни базаш хьалъелга соцаде деза, паччахьалкхенашта эггара керте латтарий совещани хиллалца», — яхаш язду газето.

Малхбузен Германен дерригача газеташа чIоагIа йоашхаш ювц Советски Союза машара керда инициатива. «Дер тагесшпигель» яхача газето белгал доах Советски Союза машар керда инициатива цхьан оагIорахьара а я, иштта США-си Англеси гIулакх дIадоладарга хьежаш а я Советски Союз, яхаш. «Советски Союзо меттахь хIама техай агрессивни уйлашта ше дIадоладь машара гIулакх бахьан долаш Вашингтоно Лондонои ядерни энергех пайда эцара хьакъехьара ший политика хувца еза», яхаш язду «Телеграф» яхача газето.

Керда факультет

Город Орджоникидзе, къилбаседа-хIирий юртбоахама институте хьайийлай керда механически факультет. Кердача факультете 75 саг хьайийцав. Хьайийцачарна юкъе кхойтта нохчои гIалгIаи ва. Массанена чуIе моттиги стипендии лу. Кердача факультета заняти дIайола яннай кхоалагIча марта 1958 шера. ТIкъаь пхийтта нохчои гIалгIаи ва институте дешаш.

М. ИБРИЕВ.

Фельетон

Зехьа дайна 10 эзар тума е тIехьа да воаца боахам

Массехк бутт хьалха Экаж-къонгий-юрта хьалъе йолаелар школа. Лард йолла моттиг белгалъеш, прораба Плиев Бахьаудина хоадам боллаш аьлар болхлошка:

— Iотохал ер загал укх метте!

Гаьнна дIаухар цун багара къаракъа хьадж...

— Бахьаудин, теодолитаца йиста белгалйича бакъахьа ма яр вай сангар яккха еза моттиг, — аьлар строймастера Майсигов Хьажбикара.

— Иштта бIарга ма хеттара бе мегаргбий-хьогI ер болх, — аьнна шекбайлар болхлой а.

—Ай, Iотохал шоай, ер загал аз шоашка яххача! — чIоагIдир ший дош Плиевс. — Со цIаккха а... гIалат ваьннавац: дукха ха ма йий... аз стройкашка болх бу.

«Загал Iотехар». Лард йотта йолаер. Юххера из йистеяьлча гучадаьлар, из 1,2 м. зулаяьннилга. Хила Iочукхессар санна дайра 10 эзар тума гаргга дола паччахьалкхен ахча. Ца ховш хиннадий-теш из? Малав бехке вар? Хьожаргда вай цу стройучастка гIулакхашка.

IалаIьмате во вIашагIбеллаб стройучасткера болх. Каменщикаш, плотникаш, кхыбола болхлой — цхьаккхаш а шоай декхар фуд ховш а, шоай керттера болх беш а бац. Наггахьа мара хулаш йоаца автомашина участке еча, каменщикаш болх гIум я, плотникаш болх тIо ба. Материалаш ца хилар бахьан долаш ер шоллагIа бутт ба болхлоша дийнахьа 4—5 сахьата мара бокъонца болх ца бу. Бутт чакхбаьлча дуккхача болхлоша хьаэцаш дола алапи 15—20 тума мара хилац. Iалаьмате низкъала балхаш да кхалнаха дераш: дерига балхаш кулгашца ду цар. (Ала дезаш да, участке механизаци вIалла я а яц аьнна) ХIаьта кхалнаха язду ахча кхы а кIезигагIа да. Иштта Медова ПаьтIамата февраль бутт йистебаьлча 24 сом ийцар алапех хьа. ХIанз болхлой лардага хьажа комисси ярга хьежаш, болх боацаш багIа. Оаш хатта мег:

— Ай, тIаккха фу деш лел прораб Плиев Бахьауддин?

— Теркал хIана йиц из участок СУ-3 начальника нов. Аллахвердовс?

— Фу уйла йолаш ба «Чечингстрой» треста хьалхле лелаераш а?

...Плиев кхоавац башха цу балхага хьажа: из кхыдола «доккхагIа гIулакхаш» долаш ва — пелинг тохаш ва вай новкъост.

— Ца ховш венавеце цIаккха а венавац Плиев участке маланза, — дувц болхлоша.

ЦIаьха ше участке веча, территорен тIа гIолла хьала а Iо а воловеле, шийх бIубенна волча болхлочун оазаца оал Плиевс:

— Ер транспортер хIана латт шун сеца?

— Даьтта дац. Ши кIира да из иштта латта. Хьона хаций из, Бахьауддин?

— Дала йола ма йойла ер къиэмата-шу далцца! Бетономешалка а латташ я?

— Шин-кхаь дийнахьа-м болх баьбар цо. ХIанз из а ехай. Маркхал кулгашца бу оаха.

Цу шин машинаца кхоачалу участкера механизаци. Цар кхы дог гIоз а ца даьккхе, кIеззига уйлангахьа вахе, дIаэтта а лаьтте, ше цу балха чIоагIа сагота ва аргдола куц а оттадийя, маьлхаро дIачувода Бахьауддин контора чу. Цул тIехьагIа цхьа ха яьннача гIолла, дIачувех цо цхьа-ши саг.

—Со цамогаш хиннилга хой шоана? Воллел цхьанне вахе, тикаь чура цхьа дикагIа йола консервеи, цхьа къаракъа шушеи ял вайна.

— Тхога ахчах -хIама-м дац хIанз, Бахьауддин.

— Ай, дилла аз ийде дезаш да из, да ма хьакхарг?

Плиев шийна хетачох паччахьалкхен ахча ма-могга «кходе» гIерташ ва. Иштта, цIенош хьалдаь а баьнна, ссуда хьа а эцанза иттех болхло вар.

— Хьакимашта кIезига моладе деза, — аьлар царга Бахьауддина, — оаш кхаанна ахча лургдале, аз вIаштIехьадоаккхаргда шоана ссуда хьаэцилга.

— Мегаргда, — аьлар, из гIулакх кIордадаьча болхлоша. ТIаккха, шоашта паччахьалкхено цIенош де аьнна хьожадаь ахча хьайийца баьлча, болхлой безам хиланзар «хьакимашта моладар» духьа Бахьауддина ахча дала. Царна эгIазвахача прорабо нормировщикагара хьа а ийца, эттIайир болхлой нарядаш, «Алапен фондал тIехдаьнна ахча да ер, паччахьалкхен рузкъа зехьа доаде йиш яц!» а яхаш.

Цкъаза-м «камаьрша» а хул Плиев. Февраль бетта нарядаш язйир цо вIалла болх ца баьча 11 сага. Царна юкъе вар 6 хаьхо(?). Сов дукха беций-хьогI уж зIамигача объекте? Участка болхлой спискашта юкъе ва Ефимов яха тайпан цIи йола цхьа саг. Из малав ховш бац болхлой. Спискашта цун тайпан цIера духьала «разнорабочий» аьнна латт, цхьабакъда, из цIаккха болх беш-м хилац. Киса ши кулг а делла, болхлошта бIарахьежаш а лаьтте, вахе мичав ца ховш, дIавоал из. Бутт йисте баьлча, 80—90 тума ахча хьа а эц цо (?). ХIанз болхлоша шоаш болчара эккха а ваь, Первомайски районе Луговое юрта школа еча метте вахийтав из: Плиевцара хьакъасташ вацар из. Дукха ха яьннай Плиев, ше а участке бIарга ца гу.

Тамашийна позици я СУ-3 начальнико нов. Аллахвердовс лаьцар а. Экаж-къонгий-юрта из наггахьа мара а вагIац, веча кхы болхлой са мукъа даьккха, дIа а водац из. Болхлой шийга леткъача нов. Аллахвердовс царга ла а дийгIа, болх тоа ца барал совгIа, гIожача къамаьлаца доагаду цар дош.

— ГIар ма е! Болх бе безам боацар Iо-о юрта юкъе болх ца беш лелачарца дIакхета! — хоз болхлошта.

ТIехьа да воацаш боахам ба Экаж-къонгий-юртара стройучасток. Ханахьа гIогрдий-хьогI бераш кердача школе деша? Шоана фу хет цу нах новкъостий?

УСМАНОВ IАЛ.

Капитон ЧАХКИЕВ.

Аьла-Мовсар

Вовзи шоана Аьла-Мовсар?
Дези шоана из дIавовзар?
Вац из эшаш моллагI ловзар.
Яц из моллагI йола йовсар.
Болх бе доастам цунна хет;
Малар даим цо чудетт;
Сонталл хьувзаду цо мекх;
БIарг цо наьха кхий чу лекх.
Кяй хургья цун хьаь тIа яьнна;
Керта кIуж а арабаьнна;
Урс а хургда уллаш хаьн тIа;
ЙоI лоро цо хIара саьнга.
Урс цо гучахь лелош дац;
Из мейрала элла дац.
Мехка сий цо доккхаргдац;
ТIем тIа ваха тохаргдац.
Яц цун яхь вешийца, даьца;
Вувцац мехко из дикаца;
Ше цо хеставу пелаца.
Лел из къаракъа шушаца,
Нитташ баьнна да цун ков;
Хабар цунна шаьра хов;
Баьсса беган цунга тов;
ЙоI югалга цунна лов.
Ловзар долча хул из вагIаш,
Даькъазъяьннай зама, яхаш,
Йоах цо кхалнах сов ба ахаш,
Мехкарий лохденнад маьхаш.
Бакъда, цаI цо йодаю,
ТIаккха цхьаькха Iехаю,
Уж шиъ Iунал оттаю,
КхоалагI кхы а йоалаю.
Массе мотте оаш из зелаш.
Дег чур бIеха, юхь тIар велаш,
Оаш кулг лувцаш, салам
телаш,
Ва из шоана юкъе лелаш.
Ю цо базар, ду цо къоал,
Массе зулам цунах доал,
Кхухьаш цунна боагIа боал,
Кхо саг цунна дукъа йоал.
Мишта хет шоа Аьла-Мовсар?
Эший цунна моллагI ловзар?
Йий из моллагI йола йовсар?
Вовзаш хила Аьла-Мовсар.

февраль 1958 шера.

Хамхоев Ахьмад.

Тахан Хьасан гIадвахав

Даде, нане
Шийна ийца
Хоза книжка
Бе а делла
Хьасан—
Лоалахошка уд.
Ше лийрхIа ха
ХьатIа кхаьча,
Борд—бордах
Вела къежа
Из ший доттагIа
Волча вод.
Аюп чехка
Ара вала
Да вай тахан
Деша долхаш.
КоатIа вахе
Хьасана оал.
Дас — нанас
Даькъала вийце,
ЦIена книжка,
Тетрадь деле
Аюп деша ваха
Ара воал.
Белаш ловзаш
Дегаш делаш,
ГIадбахарца
Дешар дувцаш,
Хьасан Аюп
Водаш ва.
Школе чехка
Кхача гIерташ
ТIехь-тIехьа чIоагIах
Болар сихдеш
Уж ши доттагIа
Водаш ва.
Тоаен хозъен
Сийрда яьнна
Ший наIараш
Шера йийлла
Школа царга
Хьежаш я.
Дукха бераш
Долча кхаьча
Новкъосташка
Iийр дика йийца
Уж дешара
Кийчлуш ба.
ЦIенча хозча
Парташ тIа хайша
ВIаши деш доа
Къамаьл сацта
Классашка
Сатийна я.
Кердач шерца
Даькъал бийца
Дешархошта
Ловца баьккха
Хьехьархо хьеха
Кийча ва.
Тахан хоза
Вай гулденнад
Дика дешаш
Хала деза
Хьехархочо
Берашка оал.
Иштта барттайна
ВIашагIкхийтта
Дукха новкъостий
Шоайла байза
Цар дешара шу
Керда доал.

Редактор
М. ЛЬЯНОВ.

ТIахьехам

(ДIахододар).

Беррига нах хьайнабар. Бера хана денз говора тIабагIа Iема гIалгIай, чоаболах болхашехь, итт-итт а воалаш, наькъа бIоахала тай тесса болабелар-Башира сотнена тIехьа.

X.

Башири Элберди улув а болаш хьалха ваьнна водар Iаьла.

— Ма-могга хехка даха дезар, иштта а ца долхаш, ший дагахьа яхаш, сагот дора Элберда. Цхьабакъда е нах гIовттарах тарра тIабаха, тIема тIа овтта моастагIчоа тоха кийча а болаш, бига безача дIакхачийта ховш хила везилга кхетадича, цо шийна дагаеха уйлаш юхаяьхар.

ГIара йоацаш болхар уж. Отрядах хьабетталуча наьха говрий баргаша ду тата тIа-тIа айлора. Цкъаза герз, лийташ вIашагIхьокхаделе, тата дора, говраша бу пурх хозар.

Iаьла паргIата вагIар говра тIа, кIеззига оагIоро а ваха хадданза городагахьа дIа а хьежаш. Аяташ дешаш, низткъа хоалора цо детта бордаш.

Лийташка ура а этта тIехьа боагIарашка хьежар Башир.

— Берригаш а боагIа,— аьлар цо.

— Ца баьхкача Iерг а бацар, — аьнна, юха йист хилар Iаьла, ший нахах дог тийша а волаш.

Юкъерча посте кхаьчача, Гадаборша-Къонгий юртара бараш хьакхийтар царех. ЦаI шоллагIчоа тIехьа отташ, колонаца кхотаденна дIайттара керда мугIараш.

Новкъзара а воалаш, Элбердийга хьавола аьнна, хоам бир Башира. Элберд цунна тIехьа а ваха, аьрда оагIорахьа дIаэттар. Башира бордбордагIа лоархIар дIатIехдувла мугIараш. Сайрийнара боад къовлалуш латтар. Низдкъа мара ца гуш къайладоалаш латтар лоамаш. Духьал хьекха мух айлуш бар, шелало мехкаштеи можаи йис тIа ехкар, басалгиш лувцар.

Ткъо, ткъаьитт... шовзткъа мугIа тIехбаьлар. Элбердийна цIаккха а байнабацар ишттал дукха дошлой.

Ший нахах деча доккхалах, цар къонахчулах тешаро, барт болаш а оарцагIа бовла кийча а уж хиларо Элберди дог хьестар.

Элберд хьеж царга, бовза нах лех цо. МоллагIа а цаI вовза гIертар из, цIаькха берригаш а уж шийна бовзаш хийтар цунна. Дукха ха я уж цунна бовза, цхьабарашца ловзаш, говраш йоажаеш, вокхарца — лаьтта оахаш хиннав из.

Кхоачара а гаргара а, цхьан фухтайпах бола нах дош тIа а йожаш йолча говраш тIа а багIаш моджи мекхи даланза бола кагий нах, кетараш ювхаш, ферташ тухкаш, кIайбенна боккхий нах болхар. Царех дуккха бараш, гIийла цIувзача вордаш тIа баьхка, шорттига гIа боккхаш юха цIа хьоргба, хIаьта а, мохк кхайка шоай декхар бахьан, шийна духьал мел нийсденнар хьеккха дIадоаккхаш боагIа лоаман токхам санна, лата болх уж.

Дуккхача оазашца оалаш хинна назма оалхазара оаз хиле сигал йоалаш, дуIа хьайча санна, лаьтта кхайкадеш, хьахозар.

КIоаргача дега чура йоагIача цу оазо наьха дог чIоагIдора, къонахчул айдора, турпала лата тIахьехар кIантий.

Из оалаш кортамукъал бахьан лийтаб даьй а, из оалаш болх цар къонгаш а халча тIема тIа, — цIеца йоахача коталонашца тIехьенна ираз долаш, безам баха бокъо яккха...

— ХIанз гIоргда вай, — Башира Элбердийга а аьнна, дIахьалха болабелар уж. Элбердийга гIолла Баширана хайра городерча заставех а го баь латтача бIин дукхал а.

Башира хьалхагIа чоаболах, тIаккха хехка отряд йолаялийтача, города чубодача тIо новкъа лувзача ланаша сийгаш дIаухийтар, шелало гIорадаь лаьтта эгадеш, декадора. Иштта цкъаза хехка, цкъаза йортагIа Буро тIа болхар уж.

Бурона чехка гарга кхаьчар дошлой. ЧIоагIа ювхьаш хинна, коачъенна говраш дIахьалха гIертар.

ИттегIа баьри шийца а волаш, Курски слободкерча застава, тIавахар Башир. Цига, доттагIаша санна, тIайийцар из.

Тхона хов, — цига латараш шун нах болга, новкъостал де дезаш-м бар уж, цхьабакъда тха самооборона кIезга нах болаш а низ боацаш а я. Ховш хилалаш, тха заставе санна, массанахь а маьрша хургъяц шоана, — аьлар заставан начальнико. Шоана духьал атаманаша чIоагIа кийчбаь дукха казакаш ба городе. Лоралелаш.

ХIаьта оаха дех шугара цхьа хIама городе бахача маьршача, гунахьа доацача наха зенаш ца хилийтар.

— Аз дош лу хьона тхона духьал герз ца даьккхача цхьаккха цIенна а сага а оаха хIама дерг ца хиларах, ший мел барашта а самооборонщикашта а хозаш, чIоаггIа аьлар Башира.

— Цхьабакъда аз иштта дош лу хьона, тхона духьал ваьнначох оаха къахетам берг ца хиларах а, — аьнна тIатехар цо ше аьннача дешашта, отряда городе дIачуяха приказ а делар.

Феца говрий хьацара хьаж оттаеш, улицашка чудолаш латтача халкъа эскарга безаме а къайла дохьалургдоацача доаккхалца а хьежар Курски слободкан самооборонцаш. Нийсбенна, тIема кийча болаш болхар дошлой. МоастагIачоа гарга а мабарра болча кхерама а тIакхаьчача — герз бе деллар цар, хIара тIемахо чIоагIа хьожар хIара корага, наIарага коа наIарашка. тIеххьара мугIараш, аьтта а аьрда а оагIорахьа баьржа, тратуарий йIоахала болхар, йовхьамаш урагIа йолаш топаш хьал а хьекха города юккъе чуболхар уж.

ГIалгIай иштта чехка, цIаьхха городе кхаьча бале а, уж бахкарах дола хабар царел хьалхагIа, ткъамащца гIетта деча санна, дIахезадар.

ГIалгIай боабарах, царна къиза Iазапаш дарах, халкъа хьалхишка бехке хиннараш, тIабоагIача, кхерамо кхерабаь корзагIабаьнна, лежкъаш бар, ерригача городе валара кхерам боаржабеш, кертах ка етташ, удаш бар.

Цкъаза сихденна дувлача цIогIанца цкъаза корзагIа яьнна Iехача къамарго бада тIа, подвала чу, улицашка хьахозаш хинар дар цхьа дош — гIалгIай... Цу дешо бIогора яьхаяр уж бIеха йовсараш.

Цхьаккха хIаман бехк боаца нах боабарца а царна къиза таIазараш дарца а безам бахачеи цу дог къизачеи цIенна го баьча бIехалаша вIалла уйла яцар, Iаьржа доагIача хиво санна, шоаш хIалак бергбола низ городе кхоачарг хиларах.

Бена кхаьчар из тайпа низ.

ГIалгIай — моастагIий са кхерадеча цу деша тIеххьа, Iан сайрийна боад къовлалуча хана, цхьаккха Iимад йоацаш, Бурон улицашка гIолла Iиндоргаш санна, долхар Iаьржа ферташ кхухка дошлой мугIараш... Из бар ше мабарра бола дийна низ — гIалгIай.

* * *

Базара майдане. Башира юхасоцайир отряд.

— Иттаза йоала тепчаши товраши мел дараш хьаюстара довла! — аьнна приказ делар цо.

Цу сахьате цунна тIабаьхкар денал долашагIа болаш, герзах дикагIа тоабеннараш. Уж бар хьалха отташ хинна кертера низ.

Юхебисаьраш, шоай говраш лорае говраш лелаерашка дIа а енна, ха дIа а оттадаь, чехкка Александровски бульвара тIа баьлар.

Кхо колонна а яь, йодар отряд, Iаьлеи Башири хьалха а болаш йола дошлой колонна улица юкъе гIоллеи, вож гIашлой шиъ — тратуарашка гIоллеи.

Улицо хIара гола мел тохача аьттехьа а аьрдехьа а ха оттадора.

— Корашка хьежалаш. Цхьаь сага топ ма кхоссалаш. Дуккха тIабоагIаш хуле цхьаккха а ца дувцаш, топаш хьакхалаш! Тхо юха дерзалца укхаза латталаш, — приказани дIаелар Башира ха тIа дIаувттаберашка. ТIехь-тIехьа чехкагIа города юкъе чуйодар отряд.

Ер я Александровски проспект а. Укхазарча бIаьхийча наьха тоаденна вахар сарахьа кхехкаш хиннача укханах а тховсара, каша санна, сатийна моттиг а хинна дIа эттай.

Бут хьалбаьлар. Цунна кIалгIолла чакхъювлаш я кегаенна кIай морхаш, шоашта юкъе гIолла Iаьржа сигленаш а гуш.

Нахьара маьчеш а ювхаш, бетта сердалах лежкъаш, цIеношта тIа а теIаш, байдда болх гIашлой. Дошлой къайлакхухь бульвара тIа ягIача гаьнаша.

Духхьал Iаьлии Баширеи сабарогаргара доацаш шоашкара гIулакх дIадоладе куст ца хиларо юхаувза мара, цIи техача кхача вераст гаьнара атака йолаяь хургьяр цар.

Яьнна кий туллаш, Iа доллашехь, сира чокхи дувхаш, хьоарча яь ферта нувра тIехьашка а йоаллаш, бе лаьца маузер нувра пхорагIа а йилла, сатийна водар Башир. Бакъда бирсденна бIаргаш доагаш дар цун. ТIагIертта йолхача отрядашка фийла хьежаш, дошлой юхаувзар цо.

ТIеххьара улица пхорагIа чакхйоалача, атамановски двореца юххе гIолла тIех а яьнна, гобаьккха тIа а ена тIехьашкара Пушкински сквера моастагIчоа тохаргйолаш дIаяхар аьрдехьара отряд.

ХIанз а латташ да уж гIайгIане пенаш, эзараш сийгаш сигал урагIа а ухаш. Элбердийна хеталу новкъосташа гIо дехаш хьекха цIогIа хозаш санна. Сатем байнна хьеж из Iаьлийга. Бакъда Iаьла дерригa дуне дицделча санна, йоагача цIера гаьнарча алага хьеж, ше новкъа воагIача хана дийшача тайпара борд-бордагIа дагахьа аяташ а дешаш. ВIаши етта топаш хьахезар... хIанз а духьал латташ ба уж сухал бе беза.

«Париж» яхача гостиницера царна духьал тIавера цхьа саг.

— ГIалгIай дий шо?

— Да — аьнна жоп делар цунна массехк саго.

Подъездера ведда тIа а вена, отрядах хьакхийтар Элберда ши вошеи, човнаш хинна Атабии, Солсбики.

Лоаманцара хьахьекха мух массанена а дика къоасталуш, хьахезар гаьнна йоаха назма.

— Уж ба! Уж ба назмаш йоахараш! — аьлар дуккханеша. Дийна ба-кх уж! Гобаьккха сатем эттача саг веннача отта наьха белхар санна гIайгIане хозар уж оазаш, сагот денна хьекха мухь санна, дега чу а ювшаш.

Сихдала деза...

ЦIаьхха, бийсан боада юкъе гIолла, Iад-саькха тIаьск доагIаш санна, хьахезар, Башира отрядацарча цхьанне шийга хьайийца из. оаз. Из лаьгIлушшехь, єрригача Башира отрядо аййир из, низ бола талгIи еш.

Башира лийрхIа цахойташ, цIаьхха моастагIчох латилга дехар. Ший букъа тIеххьашкара цIаьхха хьахеза из назма моастагIчоа мишта Iаьдкъа хургья, цу сахьата кхетадир Башира.

Грозненан къахьегама цIеча байракха ордена мехкдаьттан институто

Аспирантуре деша эц

1958 шера укх специальностех:

Разведкан техника (балхаш тIа боацаш);
геология, мехкдаьттеи гази йоалла моттигаш лахари тохнари (балхаш тIа болаш а боацаш а);
Мехкдаьттеи гази йоалла моттигаш техка кийчъяри царех пайда эцари (балхаш тIа боацаш);
гидравлика (балхаш тIа боллашехь а);
газовии мехкдаьттани скважинашта бурув тохар (балхаш тIа болаш а боацаш а);
Мехкдаьттани газеи хими а технологи а (балхаш тIа болаш а боацаш а);

Аспирантуре дIаэцара бокъонаш

Балхаш тIа боацаш аспирантуре дIайийбу 40 шерал дукхагIа ха йоаца ше хержача Iилман лакхехьара дешар дийшаь ваьнна, Iилмантохкама балхах кхеташ хилар хьахьекха а цу специальностах шин шерал кIезигагIа боацаш болх баь а СССР гражданаш.

Балхаш тIа боллашехьа а (заочни) йолча аспирантуре нах дIаэц лакхехьа белгалдаьккхача тайпара, ха а балха стаж а ца къоастаеш.

Аспирантуре дIаэцарах йола заявленеш дIател института директора цIерах е документаш а тIехьа: вуз йистеяккхарах долча диплома нотариальни копи а цунца автобиографи а йолаш; анкеташ, тIеххьара болх баьча моттигера гIулакха а политически а характеристика;

6 X 9 долаш сурташ, кепа теха а кулга йоазонца дола а трудаш тIа дола заверить даь список, нагахьа уж балхаш дале унахцIена хилара справка, аспирантуре заняти ярна хIама духьал ца хилара справка, тIема гIулакха дола документаш.

Беррига аспирантуре болхараштa испытанеш ю специальни дисциплинана, ССКП историн курсах, кхыча мехкий метта вузашта йолча программан объемах.

Цул совгIа аспирантуре болхараша шоаш хержача специальностах кулгаца язбаь е кепа теха арабаьнна болх тIаба беза.

Аспирантуре испытанешта тIабитачарна болх беча метте бетта отпуск лу цун алапи а долаш, хIаьта очни аспирантуре дIайийцараш балхара мукъабовлийт заняти йоалалуча хана.

Заявленеш дIайийю — 1958 шера 1-ча июлага кхаччалца. Аспирантуре чуэца испытанеш — укх шера 5-ча сентябрьгара денз 25-ча сентябре кхаччалца я.

Производстве боацаш аспирантуре чуийцачарна стипенди лу бетта 780 сом, хIаьта производстве болх беш лакхехьа белгалдаьккхача стипендел дукхагIа доагIаш хинначарна, царна доагIаш хиннар лу, цхьабакъда бетта 1000 сомал дукхагIа доацаш.

Производстве болх ца а беш аспирантуре дешара ха — 3 шу я, хIаьта производстве болх бешшехьа а деша ха — 4 шу я.

Iилман литература эцарна аспиранта хIара шера бетта доагIача стипенден боарамга хьежжа ахча лу.

Аспиранташта шин бетта отпуск я.

Заявленеш тела еза института директорга укх адресах: Грозный, Орджоникидзе проспект, 100.

Справкаш тергья института Iилма-тохкама секторо № 14 йола цIа), телефон 2-23-53.

ИНСТИТУТА ДИРЕКЦИ.

1958 шера 2-ча ахшере подписка дIахо а еш я

Центральни моттигерчеи газеташта а, журналашта а, цу юкъе республикански изданешта а:

Газеташ: «Грозненски рабочий»,
«Ленински никъ,
«Сердало»,
«Комсомольски племя»,
«Агитатора блокнот».

Халкъа демократен мехкий газеташи журналаши.

Подписка ю масса а йолча бувзама отделеней контораша, почтальонаша, общественни уполномоченнеша, фабрикаша, заводаша, учреждениеша, предприятеша, керда гIирсаш деча организацеша, дешара заведенеша, МТС-аша, совхозаша, колхозаша.

Цхьайолча изданей тиражаш кIезига арахецаш хиларца, подписчикага 1-ча ахшера подписка яь квитанци да аьнна цунна бокъо лац подписка кхоачаенначул тIехьагIа из дIахо а йIаьхъе.

Гражданаш, ха кхоачаялалца тIехьа ца а тетташ е шера подписка, цо подписчика ха а кхою, юкъе ха ца йолийташ хьаяздаь газеташи журналаши цунга дIа а кхоачийт.

Подписка еча хана, шоашта гIулакх деш йолча бувзама отделенен номер язъелаш, цо аттагIа хулийт изданеш цIагIа дIакхахьара гIулакх.

Союзпечать.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны редактора 2-07-01, отдел партийной жизни 2-41-23, отдел экономики 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ00746 Типография им 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3. Заказ № 1939